

Sophia SnuffelCollege voor islamitische kinderen

Inge van der Heide & Robbie Kaak

Sophia SnuffelCollege voor islamitische kinderen

Een onderzoek naar de geschiktheid
van een voorlichtingsprogramma over
honden aan klassen met islamitische
kinderen

Leeuwarden, juli 2010
Inge van der Heide ~ 840118003
Robbie Kaak ~ 8000903002

Hogeschool Van Hall Larenstein
Opleiding: Diermanagement
Begeleidend docenten: Ans Meiners en Susan Ophorst
Afstudeernummer: 5940000

Voorwoord

Wij hebben met veel plezier gewerkt aan onze afstudeeropdracht. Met ons onderzoek hebben wij inzicht verschaft in de mogelijkheden en beperkingen van het huidige Sophia SnuffelCollege bij islamitische kinderen in gemengde klassen. Het was boeiend om bij verschillende vrijwilligers verwelkomd te worden, plaats te mogen nemen in de schoolbankjes van de gemengde kleuterklassen en om mensen te mogen raadplegen met vragen over didactiek in gemengde klassen.

Van te voren hadden we verwacht dat er nogal wat problemen zouden kunnen optreden bij de voorlichting over honden aan islamitische kinderen; gaandeweg het onderzoek kwamen we er echter achter dat we onze vooroordelen konden aanpassen. Wij zijn verheugd met ons nieuw verkregen inzicht in de Nederlandse multiculturele samenleving!

Wij willen graag Ans Meiners en Susan Ophorst bedanken voor het begeleiden van ons afstudeerproject. Zij hebben ons meerdere malen voorzien van nuttige adviezen en hebben een kritische kijk gegeven op onze aangeleverde stukken. Hiernaast bedanken we de Sophia-Vereeniging voor het aanleveren van de afstudeeropdracht en het beschikbaar stellen van informatie. Ook willen we alle respondenten bedanken voor de tijd die men voor ons heeft vrijgemaakt en het enthousiasme tijdens de interviews.

Veel leesplezier!

Inge van der Heide
Robbie Kaak

Leeuwarden, juni 2010

Summary

The Sophia-Vereeniging (SV) is a society for the protection of animals and attempts to prevent animal abuse and suffering with different campaigns and projects. One of this projects is called the Sophia SnuffelCollege. This project wants to improve understanding among children for dogs and prevent the risk of dog bites.

More mixed schools are reached with this project. Therefore the SSC volunteers come in contact with children from different nationalities, including Islamic children. The SV wants to know how and in what matter this project is suitable for Islamic children, and if possible, what they can do to change the SSC in order to adapt better with the needs of Islamic children. Therefore the SSC has been tested by analyzing opinions about Islamic children in relatedness to the SSC. These opinions are obtained by interviewing four teachers on schools with Islamic children and four SSC-volunteers experienced with teaching the SSC in mixed classes. The actions that take place before, during and after the SSC are obtained by a desktop research at the headquarter of the SV and were discussed in the interviews.

A literature study in intercultural education and didactics is done in addition of these interviews. There is no unambiguous outcome if and in what way a dog is unclean for a Muslim. Imams and Muslims have far ranging opinions on this subject.

In generally most of the children are willing to caress a dog during the second or third lesson of the SSC. The volunteers and teachers say that there are no significant differences between Dutch children or Islamic children during the SSC. Teachers think that differences in knowledge and behaviour are not caused by religious or cultural aspects, but is dependent on individual experiences from a child.

Children with a lower education level, including most Islamic children, have more need for authority than children with a higher education level. In the Muslim community, compliance is more valued than uniqueness. This shows great contrast with the Dutch culture, where uniqueness is highly valued. Islamic children are experiencing different moral standards at school in contrary with what they have been learned at home. Therefore it is important to set out clear rules for the children, which will reinforce the level of authority.

In order to improve more understanding between the Dutch and the Islamic culture it is significant to involve parents into the SSC. Parent participation has also been proven to have a positive influence on the learning results from their children. The results from the interviews with the volunteers and the teachers confirm this outcome.

SSC volunteers should avoid generalizing as well as ethnocentrism during the SSC. To avoid possible language deficiency they should communicate with simple words and start with general information followed by more specific information.

Inhoud

1	Inleiding	6
1.1	Probleembeschrijving.....	6
1.2	Doel van het onderzoek	7
1.3	Onderzoeksvragen	8
1.4	Opbouw van het verslag	8
1.5	Begripsbepaling	8
2	Materiaal en methode.....	10
2.1	Onderzoekstype.....	10
2.2	Onderzoekspopulatie	10
2.3	Dataverzameling.....	10
2.3.1	Interview met docenten op gemengde basisscholen	11
2.3.2	Desktop research SV.....	11
2.3.3	Interview met SSC- vrijwilligers.....	12
2.3.4	Literatuuronderzoek naar didactische mogelijkheden en beperkingen.....	12
2.4	Data analyse	12
2.4.1	Labelen van interviews.....	13
2.4.2	Desktop research	14
2.4.3	Literatuuronderzoek.....	14
3	Resultaten.....	15
3.1	De huidige opzet van het SSC.....	15
3.1.1	Het huidige SSC voorafgaand aan de lessen	15
3.1.2	Het huidige SSC tijdens de lessen	16
3.1.3	Het huidige SSC na afloop van de lessen	17
3.2	De gewenste opzet van het SSC.....	18
3.2.1	Literatuuronderzoek naar didactische mogelijkheden en beperkingen.....	18
3.2.2	Interview met vrijwilligers.....	20
3.2.3	Interviews met docenten	22
4	Discussie	24
4.1	Methodes.....	24
4.1.1	Interviews met docenten op gemengde scholen	24
4.1.2	Desktop research	24
4.1.3	Interview met vrijwilligers.....	25
4.1.4	Literatuuronderzoek.....	25
4.2	De resultaten	25
4.2.1	Interview met docenten op gemengde scholen	25
4.2.2	Desktop research	25
4.2.3	Interview met vrijwilligers.....	25
4.2.4	Literatuuronderzoek.....	26
5	Conclusies.....	27
5.1	De huidige opzet van het SSC.....	27
5.2	De gewenste opzet van het SSC.....	28
6	Aanbevelingen.....	30
	Literatuur.....	32
Bijlage I	Labelsysteem	I
Bijlage II	Samenvatting labels	IX
Bijlage III	Acties binnen de lessen van het SSC	X

1 Inleiding

De Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren (SV) is een dierenbeschermingsorganisatie die actief is sinds 1867. De SV beoogt preventief dierenleed te bestrijden door het geven van voorlichting over het natuurlijke gedrag, de aanschaf, de opvoeding en de verzorging van huisdieren. Een van de activiteiten van de SV is het Sophia SnuffelCollege (SSC) (Sophia-Vereeniging, 2010).

Het SSC leert kinderen over het gedrag van honden middels het geven van voorlichting op basisscholen. Door de toename van het aantal gemengde scholen komen de vrijwilligers van het SSC in aanraking met verschillende cultuur, zo ook met de islamitische cultuur. In dit hoofdstuk worden de aspecten besproken die een rol spelen bij het informeren over honden aan kinderen met een islamitische achtergrond in gemengde klassen.

1.1 Probleembeschrijving

De hond is in Nederland een populair gezelschapsdier. Dit komt tot uiting in het aantal gehouden honden in Nederland, te weten: 1,8 miljoen (Animal Freedom, 2009). Dit betekent dat er ruim 1 hond op de 10 Nederlanders gehouden wordt waardoor de kans groot is om een hond tegen te komen in de openbare ruimte. Over het algemeen wordt de hond gehouden als gezelschapsdier. Het houden van gezelschapsdieren heeft over de hele wereld en door de hele geschiedenis van de mens met uitzondering van het Afrikaanse continent plaatsgevonden (Pompe, 2000).

Bijtincidenten

Doordat er veel honden gehouden worden in Nederland is het aannemelijk dat er situaties kunnen ontstaan waarbij kinderen in aanraking komen met dit dier. Jaarlijks vinden er in Nederland ongeveer 150.000 bijtincidenten plaats. Kinderen zijn onder de dodelijke slachtoffers oververtegenwoordigd. Kinderen worden vooral gebeten in het gezicht en door honden die zij kennen. De meeste bijtincidenten spelen zich af in het eigen huis of in de directe omgeving (Frissen *et al.*, 2008).

Uit Belgisch onderzoek naar de toedracht van bijtincidenten blijkt dat tweederde van de bijtincidenten door het slachtoffer werd uitgelokt, vermoedelijk doordat de communicatie van de hond niet of verkeerd beoordeeld is. Kinderen kunnen normaal hondengedrag niet goed interpreteren en beseffen niet welk risico zij lopen wanneer zij met honden omgaan. Naast lichamelijke schade kan er ook psychische schade ontstaan. In het onderzoek werd vastgesteld dat twaalf van de tweeëntwintig kinderen die door een hond waren gebeten langer dan een maand leden aan posttraumatische stress stoornissen. (De Keuster *et al.*, 2006).

Door angst voor en/of weerstand tegen honden kunnen de kinderen zich 'abnormaal' gedragen wanneer zij in aanraking komen met honden. De hond kan zich hierdoor bedreigd voelen of juist uitgenodigd worden om spelgedrag en/of jachtgedrag te gaan vertonen. Dit (angstige) gedrag van kinderen kan bij de hond juist gedrag uitlokken wat de angst voor en/of weerstand tegen honden versterkt.

Islamieten in Nederland

Het onderzoek richt zich op islamitische kinderen in gemengde klassen. Hierbij is gekeken naar de grootte en de samenstelling van deze groep. In 2006 telde Nederland volgens een schatting van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zo'n 857.000 geregistreerde islamieten. De grootste drie groepen islamieten in Nederland zijn personen

met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond waarbij het percentage islamieten bij de Turken en Marokkanen rond de 90 procent ligt en bij de Surinamers rond de tien procent (De Beer, 2007). In Nederland zijn er ongeveer 200.000 islamieten jonger dan 12 jaar (Van Herten, 2009). In de Randstad bevinden zich de meeste gemengde scholen. Dit komt vooral doordat niet-westerse allochtonen veelal in het westen wonen met als gevolg dat autochtone en niet-westerse allochtone kinderen niet gelijk over de Nederlandse schoolvestigingen zijn verdeeld (Latten *et al.*, 2006).

Islam over dieren en honden

Er is gekeken naar hoe islamieten tegenover dieren en in het bijzonder tegenover honden staan. Binnen de Islam geldt, net als binnen het Christendom, het rentmeesterschap, wat wil zeggen dat de mens zorg moet dragen voor de dieren en de aarde en er verantwoordelijk voor is. Binnen de Islam gelden regels met betrekking tot de omgang met dieren: Men mag geen dieren onnodig doden en elk dier heeft recht op bescherming. Hiernaast mogen dieren niet gebruikt worden als plezier voor de mens (Van Os & Vos, 2000). Volgens de Islam is wreedheid en elke vorm van aantasting van het lichaam van een dier die pijn of misvorming veroorzaakt, verboden. De profeet Mohammed zei dat een goede daad voor een dier even goed is als een goede daad voor een mens en een slechte daad voor een dier net zo erg als een slechte daad voor een mens. Verder mogen dieren alleen gedood worden als het nodig is, dus niet voor de luxe van de mens (Shapiro, 2000).

De volgende zaken worden in de Koran expliciet over honden geschreven:

- Het is verboden een hond te houden, tenzij voor een doel als jagen, bewaken, het hoeden van vee of werken op de boerderij, of andere doelen die niet in strijd zijn met de islamitische wet.
- Degene die een hond in huis houdt, ontvangt niet de zegen van de aanwezigheid van engelen in huis.
- Honden en vooral hun speeksel zijn onrein.
- Het is verboden een hond te verkopen en er geldt voor te krijgen.
(Van Os & Vos, 2000).

Hoewel het verboden is een hond als huisdier te houden, betekent dat niet dat een moslim niet aardig mag zijn en medelijden mag voelen voor een hond die in slechte staat verkeert (Salih Al-Munajjid, 2010).

Het is niet eenduidig af te leiden tot in hoeverre moslims honden als onrein beschouwen. Zelfs imams verschillen hierover van mening. Dit blijkt uit een eerder afstudeeronderzoek van het van Hall Larenstein (Pruisscher, T. *et al.*, 2002).

Het SSC is onder andere actief op gemengde basisscholen en door ervaringen van haar vrijwilligers heeft de SV het beeld verkregen dat islamitische kinderen vaker een negatieve attitude ten opzichte van honden hebben dan autochtone kinderen. Het vermoeden is dat dit gebaseerd is op angst en/of hygiënische redenen (Sophia-Vereeniging, persoonlijke communicatie, 12 maart 2010).

1.2 Doel van het onderzoek

- ➔ Beleidsdoel SV: het SSC geschikt maken voor islamitische kinderen
- ➔ Onderzoeksdoel: Inzicht geven in de mogelijkheden en beperkingen van het huidige SSC om beter aan te kunnen sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond in gemengde klassen.

1.3 Onderzoeksvragen

Hoofdvraag:

In hoeverre kan de opzet van het SSC verbeterd worden om beter aan te sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond?

Subvragen:

1. In hoeverre sluit de huidige opzet van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?
 - 1.1 In hoeverre sluit de voorbereiding van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?
 - 1.2 In hoeverre sluit de lesinhoud aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?
 - 1.3 In hoeverre sluit de afwikkeling van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?
2. Wat is de gewenste opzet van het SSC voor gemengde klassen met islamitische kinderen?
 - 2.1 Wat dient vooraf aan de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond?
 - 2.2 Wat dient tijdens de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten bij kinderen met een islamitische achtergrond?
 - 2.3 Wat dient na de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten bij kinderen met een islamitische achtergrond?

1.4 Opbouw van het verslag

In hoofdstuk 2 wordt beschreven welke methodes gehanteerd zijn om de resultaten met betrekking tot dit onderzoek te genereren. Hierna wordt een beschrijving gegeven van hoe de verkregen resultaten geanalyseerd zijn. In hoofdstuk 3 staan de resultaten weergegeven welke verkregen zijn via de verschillende onderzoeksmethoden. In hoofdstuk 4 worden de resultaten besproken aan de hand van overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende onderzoekseenheden. Zaken die de resultaten en/ of het verloop van het onderzoek mogelijk hebben beïnvloed/ beperkt worden hier tevens besproken. In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksvragen beantwoord waarna de aanbevelingen in hoofdstuk 6 gepresenteerd worden.

1.5 Begripsbepaling

Bijtincident: Situatie waarbij er sprake is van een ongewenste hondenbeet bij de mens

Cultuur: Het geheel van standpunten, gebruiken en gedragingen die in de samenleving of in een groep gedeeld en overgeleverd worden

Gemengde school: Omdat de begrippen *zwarte school* en *witte school* ook in omloop zijn lijkt het logisch om te spreken van een *zwarte school* als meer dan 70% van de leerlingen van niet westerse allochtone afkomst zijn. Omgekeerd is er sprake van een *witte school* als meer dan 70% van de leerlingen van autochtone afkomst is. In het tussenliggende gebied is er sprake van een gemengde school

Islam: Één van de wereldgodsdiensten. Het betekent letterlijk: Overgave van God (Allah). De Koran geeft richtlijnen om te leven. De vijf zuilen (getuigenis, bedevaart naar Mekka, religieuze belasting, vasten en 5 maal bidden per dag) bevatten de plichten van een moslim

Islamiet: Aanhanger van de Islam

Onrein: Term die door Islamieten gebruikt wordt voor dusdanige toestand van een gegeven dat het als ongeschikt bevonden wordt om in aanraking mee te komen als men deel wil nemen aan het heilige gebed

Randstad: De vier grote steden van Nederland en het gebied vijftig kilometer rondom

2 Materiaal en methode

Om tot een zo goed mogelijk resultaat te komen wordt gebruik gemaakt van verschillende onderzoekseenheden en onderzoeksmethoden. In dit hoofdstuk worden deze nader uitgewerkt.

2.1 Onderzoekstype

Het onderzoek is een kwalitatief beschrijvend onderzoek, waarin gevraagd wordt naar de meningen en ervaringen van onderzoekpopulaties (schoolhoofden en vrijwilligers). Het onderzoeksontwerp is een survey onderzoek. Er zal in de diepte worden onderzocht bij de verschillende onderzoekspopulaties, namelijk de schoolhoofden en vrijwilligers die actief zijn op gemengde basisscholen.

2.2 Onderzoekspopulatie

Binnen dit onderzoek zijn vier populaties te onderscheiden, te weten:

- De Sophia-Vereeniging
- Vrijwilligers van het SSC die minimaal één keer een gemengde school hebben bezocht; in juni 2009 waren er 9 vrijwilligers actief op zwarte basisscholen. Twee van de negen zijn inmiddels niet meer actief voor het SSC. De overige zeven vrijwilligers zijn allen benaderd. Vier van de zeven vrijwilligers hebben medewerking verleend aan het onderzoek.
- Schoolhoofden of docenten van gemengde basisscholen met islamitische kinderen waar het SSC minimaal één keer heeft plaatsgevonden; er zijn zes gemengde basisscholen waar het SSC aangeboden wordt waarvan zeker is dat er islamitische kinderen op zitten. Zes scholen zijn benaderd waarvan drie basisscholen hebben meegewerkt aan het onderzoek.
- Schoolhoofden of docenten van gemengde basisscholen met islamitische kinderen waar het SSC nog niet heeft plaatsgevonden; er zijn vijftig scholen benaderd, waarvan één school heeft meegewerkt aan het onderzoek. Op deze school lag het percentage islamitische kinderen rond de 50%.

Er is gekozen om alleen in de vier grote steden van het land gemengde scholen te benaderen, omdat zich hier de meeste gemengde scholen bevinden. Er is bij het selecteren van de scholen getracht om een zo groot mogelijke diversiteit binnen de populatie aan te brengen. De diversiteit is bereikt door zoveel mogelijk variatie aan te brengen in het benaderen van de scholen met betrekking tot:

- Het soort basisonderwijs
- Het percentage islamitische kinderen op de school
- De bekendheid van de school met het SSC

2.3 Dataverzameling

In deze paragraaf is per subvraag beschreven welk soort interview er plaats heeft gevonden en hoe de dataverzameling is uitgevoerd.

Om antwoord te krijgen op de eerste subvraag: *Sluit de huidige opzet van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?*, is een desktop research uitgevoerd aan de hand van bestanden en overige literatuur die aanwezig zijn bij de SV. Daarnaast is gekeken naar literatuur over onderwijs aan islamitische kinderen. Hiernaast zijn docenten op gemengde scholen waar het SSC minimaal één keer heeft plaatsgevonden geïnterviewd. Hierdoor is in kaart gebracht hoe de docenten het SSC ervaren en welke mogelijkheden en beperkingen zij zien. Naast de interviews met de docenten zijn de vrijwilligers van het SSC die minstens één keer een gemengde school bezocht hebben, geïnterviewd. Hierbij is gevraagd naar ervaringen op gemengde scholen en welke mogelijkheden en beperkingen zij tegengekomen of verwachten tegen te komen bij islamitische kinderen.

Voor het beantwoorden van de tweede subvraag: *Wat is de gewenste opzet van het SSC voor gemengde klassen met islamitische kinderen?*, zijn docenten van basisscholen met islamitische kinderen geïnterviewd waar al wel of nog geen SSC heeft plaatsgevonden. Aan hen is gevraagd wat de mogelijkheden en beperkingen zijn om bij hun op school islamitische kinderen te informeren over een veilige en respectvolle omgang met honden. Tevens zijn de vrijwilligers van het SSC geïnterviewd over welke mogelijkheden en beperkingen zij tegenkomen op gemengde scholen. Ook is er een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de didactiek speciaal afgestemd op islamitische kinderen.

2.3.1 Interview met docenten op gemengde basisscholen

Methode: topic-interview

Werkwijze: De geselecteerde basisscholen zijn telefonisch benaderd met de vraag of zij bereid zijn mee te werken aan een interview bij hun op locatie. Nadat de school aangegeven had mee te willen werken, is er een afspraak gepland en een e-mail verstuurd waarin de afspraak bevestigd werd. Bij deze mail is achtergrondinformatie verstrekt met betrekking tot de onderwerpen die aan bod komen tijdens het interview. Er is een lijst opgesteld met de topics die in het interview aan de orde kwamen. Het betreft onderwerpen die de mogelijkheden en beperkingen voor, tijdens en na het plaatsvinden van het SSC, bij hun op school in kaart brengen. Deze lijst heeft als leidraad bij de interviews gediend. Het gesprek is opgenomen met een bandrecorder. De tijdsduur van een interview was om en nabij de 60 minuten.

Dataopslag: Zo snel mogelijk na een interview is het gesprek letterlijk uitgetypt in een worddocument, waarna relevante uitspreken zijn geselecteerd en labels zijn toegekend aan de fragmenten of zinnen. Hierna is er gesorteerd op label.

Responsverhogende middelen: De respondenten zijn op locatie bezocht en hebben zelf een voorstel gedaan voor een geschikt moment voor het bezoek. Bij het meewerken aan het onderzoek hebben zij een jaarabonnement op het kwartaalblad van de SV en/ of educatieve boekjes over dieren aangeboden gekregen. Desgewenst zal het eindverslag van het onderzoek digitaal worden toegestuurd.

Instrumenten: Computer, telefoon, bandrecorder, topiclijsten en pennen.

2.3.2 Desktop research SV

Methode: Desktop research

Werkwijze: De SV is per e-mail benaderd met de vraag bestanden beschikbaar te stellen om in kaart te brengen hoe het SSC georganiseerd is in de fasen: introduceren, uitvoeren en afhandelen. Deze informatie staat weergegeven in de vrijwilligersmap. In de vrijwilligersmap is opgenomen: informatie voor scholen, informatie voor ouders, een werkboekje, de dvd van de lessen, een rapportageformulier, een evaluatieformulier en een instructie over 'voor de klas staan'. Deze onderdelen zijn geoperationaliseerd tot bruikbare onderzoeksgegevens. Na elk onderdeel geanalyseerd te hebben, zijn de gegevens in een document weergegeven en gesplitst in wat er voor, tijdens en na de lessen van het SSC plaatsvindt. Toen alle gegevens

compleet waren, is het concept document aan de medewerker van het SSC voorgelegd om te controleren of de gegevens correct en compleet zijn.

Dataopslag. Alle gestructureerde output is per topic samengevat in een worddocument.

Responsverhogende middelen: Niet van toepassing: doordat de SV het onderzoek zelf heeft uitgezet was men bereid om medewerking aan het onderzoek te verlenen.

Instrumenten: Computer, dvd-speler, e-mail.

2.3.3 Interview met SSC- vrijwilligers

Methode: topic-interview

Werkwijze: De vrijwilligers zijn ervaringsdeskundigen, omdat zij het SSC in de praktijk hebben gegeven en dus ervaring hebben met wat goed en minder goed gaat in gemengde klassen. Zij zijn per e-mail benaderd met de vraag om mee te werken aan het onderzoek. Wanneer er positief op deze uitnodiging werd gereageerd, is een afspraak gepland en een e-mail verstuurd waarin de afspraak bevestigd werd. Ook zijn de onderwerpen die aan bod komen tijdens het interview doorgegeven. Om de antwoorden op de onderzoeksvragen te verkrijgen, is een lijst opgesteld waarop de te behandelen onderwerpen van vrij algemeen tot specifiek, vermeld staan. Deze lijst heeft gediend als leidraad bij de interviews. Topics die behandeld zijn, werden afgevinkt. Het gesprek is opgenomen met een bandrecorder. De topiclijst is na het houden van elk interview aangevuld wanneer dit nodig bleek. Er is met interviewen gestopt wanneer er zich geen nieuwe relevante informatie meer aandeed en er een punt van inhoudelijke verzadiging optrad.

Dataopslag: Zo snel mogelijk na ieder interview is het gesprek letterlijk uitgetypt in een worddocument, waarna labels zijn toegekend aan fragmenten of zinnen. Hierna is gesorteerd op label.

Responsverhogende middelen: Doordat de vrijwilligers nauw betrokken zijn bij het SSC was men snel bereid om mee te werken aan het onderzoek. De locatie van het interview is in samenspraak met de vrijwilligers bepaald. Desgewenst zal het eindverslag van het onderzoek digitaal toegestuurd worden en als blijk van dank zal een cadeaubon toegestuurd worden.

Instrumenten: Computer, telefoon, bandrecorder, topiclijsten en pennen.

2.3.4 Literatuuronderzoek naar didactische mogelijkheden en beperkingen

Methode: Literatuuronderzoek

Werkwijze: In bibliotheken en op het internet is gezocht naar didactische mogelijkheden en beperkingen bij islamitische kinderen in de groepen 1 t/m 6. Er is gezocht naar Nederlandstalige en Engelstalige artikelen en/of documenten. Er is voornamelijk gebruik gemaakt van een combinatie van de volgende zoektermen:

- Didactiek lesgeven culturele achtergrond
- Didactiek islamitische achtergrond
- Didactiek basisonderwijs islamitische achtergrond
- Didactiek basisonderwijs taalachterstanden
- Didactiek cultuurverschillen
- Intercultureel onderwijs

Dataopslag: relevante gegevens zijn in een worddocument opgeslagen

Instrumenten: Computer.

2.4 Data analyse

In deze paragraaf staat weergegeven hoe van verzamelde onderzoeksgegevens, onderzoeksresultaten verkregen zijn. Er is gebruik gemaakt van twee soorten data-analyse, namelijk het labelen bij de interviews en de data-analyse van het desktop research en het literatuuronderzoek.

2.4.1 Labelen van interviews

Deze methode staat beschreven in het: Basisboek Kwalitatief Onderzoek van Baarda & De Goede (2005). De letterlijk uitgeschreven tekst van de verschillende interviews zijn op fragment- of zinsniveau ingedeeld waarna elk fragment gelabeld is. Hiermee is elk tekstfragment van een indicatie voorzien, zodat het onderzoeksmateriaal gereduceerd en gesorteerd kan worden. Hierna zijn alle fragmenten en/of zinnen voorzien van een label uit de vastgestelde labelset.

Bij het bepalen van de labels zijn de volgende punten in acht genomen:

1. Een label is een belangrijke term die kenmerkend is voor het tekstfragment en die relevant is voor het beantwoorden van je vraagstelling;
Een groot deel van de gegeven antwoorden bleek niet relevant voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. Deze informatie is niet opgenomen in het uiteindelijke schema.
2. Een fragment kan minimaal één en maximaal zes label krijgen;
Sommige antwoorden zijn onder verschillende labels geplaatst. De uitspraak *'Ik heb van te voren nooit reacties gehad dat een kind niet mag deelnemen aan het SSC'* valt onder het label **huidig SSC vooraf - reacties ouders** maar is ook te plaatsen onder het label **gewenst SSC tijdens – mogelijkheden islamitische kinderen**.
3. Het label zegt iets over een individu/ situatie/ groep of proces;
Het label kan iets zeggen over de vrijwilliger of de docent (eigen geloofsovertuiging/ bekendheid islamitische cultuur), over de situatie van hoe het huidige SSC georganiseerd wordt voor gemengde klassen op basisscholen (worden ouders ingelicht/ is er een kennismakingsgesprek), over een groep (zijn er beperkingen of mogelijkheden bij islamitische kinderen) en over het proces van de organisatie van het SSC (het werven van scholen, eigen inbreng van de vrijwilliger).
4. Op het kenmerk van het label moet variatie mogelijk zijn;
De labels zijn breed geformuleerd zodat er meerdere fragmenten onder één label kunnen vallen. In eerste instantie zijn de labels opgedeeld in huidig SSC; voorafgaand aan de lessen, tijdens de lessen en na afloop van de lessen en gewenst SSC; voorafgaand aan de lessen, tijdens de lessen en na afloop van de lessen. Binnen deze opdeling zijn specifiekere labels opgenomen maar is er tevens rekening gehouden met de variatie zodat er meerdere fragmenten binnen het label passen.
5. In de labels van een fragment moeten alle relevante aspecten uit dat fragment zijn opgenomen;
Wanneer bleek dat het eerste deel van een fragment onder een ander label viel dan het tweede deel van hetzelfde fragment, werd er voor gekozen om die fragmenten verder op te delen om ervoor te zorgen dat alle relevante aspecten uit het fragment zijn opgenomen.
6. Met het bepalen van labels wordt doorgegaan totdat zich geen nieuwe labels meer aandienen;
Tijdens het verwerken zijn er nieuwe labels bij gekomen en andere labels zijn aangepast in een andere formulering. Bij het verwerken van het laatste interview deden zich geen nieuwe labels meer aan doordat alle fragmenten binnen de geformuleerde labels te plaatsen waren.

Na het reduceren van de verkregen data tot gelabelde fragmenten is naar het onderzoeksmateriaal gekeken vanuit de onderzoeksvragen, het doel van het onderzoek en het perspectief waar vanuit het onderzoek verricht wordt. Op deze wijze is een zinvolle en herkenbare ordening in de gegevens aangebracht, gebaseerd op bestaande literatuur en eigen inzicht.

Na het ordenen van de labels (op onderlinge verschillen en/ of overeenkomsten qua inhoud en qua abstractiegraad) zijn synonieme labels gegeneraliseerd, waardoor een nieuwe indeling op basis van thema's is ontstaan. Deze indeling is bepaald door te focussen op de onderzoeksvraag (zie bijlage I).

Aan de hand van de nieuwe indeling zijn de definitieve labels vastgesteld waarin de reikwijdte van de labels eenduidig is aangegeven. Bij het definiëren is er in sommige gevallen alsnog gekozen om labels te splitsen of samen te voegen.

Doordat de onderzoekers het labelen en definiëren van de labels gezamenlijk uitvoeren zullen de resultaten minimaal afhankelijk zijn van persoonlijke kenmerken en is het niet noodzakelijk is om de intersubjectiviteit te toetsen.

Om te komen tot een theorie is gebruik gemaakt van netwerkanalyse. Hierbij wordt gekeken naar mogelijke verbanden tussen de labels. Door dit soort verbanden uit te pluizen wordt duidelijk hoe de verbanden zich tot elkaar verhouden. Uiteindelijk is er van elke label een samenvattende zin geformuleerd. Deze zinnen tezamen geven een beknopte samenvatting weer van de labels (zie bijlage II).

2.4.2 Desktop research

De desktop research leidt tot een beschrijving van wat er zich precies afspeelt voor, tijdens en na afloop van de lessen van het huidige SSC. De geldigheid van de data is gecontroleerd door te kijken of ze voldeden aan de volgende criteria:

- Zijn de data geproduceerd door een medewerker van de SV?
- Zijn de stukken geproduceerd met het doel om informatie te verschaffen?
- Zijn de data afkomstig van partijen die in de praktijk bij het SSC betrokken zijn?
- Zijn de aangeleverde data compleet?

De uitkomsten hiervan zijn vergeleken met conclusies die getrokken zijn uit de interviews met de docenten en vrijwilligers. Ze hebben eerder al de basis gevormd van topics die in de interviews aan de orde zijn gekomen. Allereerst is er gekeken naar de relevantie van de databronnen in relatie tot het onderzoek. Hierna zijn de teksten systematisch geanalyseerd door ze in te delen in categorieën. Het opdelen van de teksten in categorieën is te vergelijken met het labelen van de tekstfragmenten bij de interviews. Aan de hand van deze geordende gegevens zijn uiteindelijk verschillen en overeenkomsten tussen de huidige en de gewenste opzet van het SSC vastgesteld.

2.4.3 Literatuuronderzoek

De gegevens zijn vergeleken met resultaten uit het desktop research en de interviews. De relevante informatie wordt verwerkt in de aanbevelingen. Bij het bepalen van de relevantie van de gegevens is met name rekening gehouden met de essentie van het onderzoek en de waarde van de informatie voor de SV en de vrijwilligers van het SSC.

3 Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten weergegeven uit de verschillende onderzoeksmethoden. De resultaten worden beschreven per onderwerp. De onderwerpen zijn ingedeeld in het huidige SSC: voorafgaand aan de lessen, tijdens de lessen en na afloop van de lessen; en het gewenste SSC voor gemengde klassen met islamitische kinderen: vooraf, tijdens en nadat afloop van de lessen.

In alle gevonden literatuur, alsmede in het integratierapport van het CPB 2009, wordt gezegd dat veel eigenschappen van islamitische kinderen net zo goed toepasbaar zijn op kinderen uit laagopgeleide gezinnen.

3.1 De huidige opzet van het SSC

De resultaten die weergegeven zijn in onderstaande paragrafen is voornamelijk afkomstig uit het desktop research. Resultaten afkomstig uit de interviews hebben de resultaten van het desktop research grotendeels bevestigd. De toevoegingen en wijzigingen die naar voren zijn gekomen aan de hand van de interviews worden tevens vermeld.

3.1.1 Het huidige SSC voorafgaand aan de lessen

Het coördineren van het SSC vindt plaats vanuit het hoofdkantoor in Amsterdam. Hier kunnen vrijwilligers zich aanmelden. De projectmedewerker organiseert testdagen, waar honden getest worden op geschiktheid voor het project. Op het hoofdkantoor wordt ook de workshop 'lesgeven' verzorgd. Hier worden de vrijwilligers in een dag opgeleid om het SSC te kunnen geven aan groepen 1 t/m 4 van het basisonderwijs. Hierin worden de doelstellingen, procedures en lesinhoud van het SSC behandeld. Ook wordt ingegaan op didactiek bij de doelgroep en leert men om te gaan met angstige kinderen en stresssignalen te herkennen bij honden. Verder ondersteunt de projectmedewerker de vrijwilligers door hen te voorzien van materialen, door hun vragen te beantwoorden en het genereren van publiciteit. Beginnende vrijwilligers krijgen de mogelijkheid om stage te lopen bij een ervaren vrijwilliger. Als er bij het hoofdkantoor aanmeldingen vanuit scholen binnenkomen, brengt de projectmedewerker de school met een geschikte vrijwilliger in contact. De vrijwilliger wordt geacht zelf scholen te zoeken en de school in te lichten over de procedures van het SSC (Stroomer, Y., persoonlijke communicatie, maart 2010).

Uit de interviews met de vrijwilligers kwam naar voren dat meestal de "Gouden gids" wordt geraadpleegd voor het benaderen van de scholen. Het eerste contact kwam meestal tot stand naar aanleiding van een brief of telefoontje van de vrijwilliger. De geïnterviewde vrijwilligers geven allen aan een kennismakingsgesprek te hebben alvorens het SSC plaatsvindt. Het doel van het kennismakingsgesprek verschilt per vrijwilliger. Zo geeft een vrijwilliger aan het zinvol te vinden de hond mee te nemen zodat de school de volgende keer bekend terrein is voor de hond. Een andere vrijwilliger vindt het belangrijk om te vertellen wat de doelstelling is van de lessen en weer een ander geeft aan van te voren ingelicht te willen worden over bepaalde zaken om goed voorbereid het SSC te kunnen geven.

De ouders worden voorafgaand aan het SSC door de scholen ingelicht. Er wordt door de geïnterviewde docenten aangegeven dat ze aan de hand van de vooraf verstrekte informatie nooit reacties hebben gekregen van ouders. Volgens een docent accepteren de ouders de mening van de school en laten ze daar niet hun eigen principes op los.

3.1.2 Het huidige SSC tijdens de lessen

De vrijwilligers voeren zelfstandig het SSC uit. In de eerste les van het SSC staan het benaderen, aaien en borstelen van de hond centraal. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een handpop die de hond vertegenwoordigt. De lichaamstaal en het communiceren van een hond komen in de tweede les aan bod. Na de inleiding van de tweede les wordt de hond geïntroduceerd. Tijdens de derde les worden de onderwerpen van de eerste en tweede les herhaald in aanwezigheid van de hond. Daarnaast leren de kinderen hoe ze een hond een brokje moeten aanbieden. De acties die per les plaatsvinden zijn weergegeven in bijlage III. Onderstaand worden de doelstellingen van het SSC per les genoemd. Tijdens de lessen wordt gebruik gemaakt van het werkboekje. In het werkboekje is een plaatje van een "gekleurd" meisje opgenomen.

Les1

Op cognitief gebied leren kinderen:

- Dat ze een hond nooit zonder toestemming van de ouder, de eigenaar en de hond zelf mogen aaien
- Hoe de hond te benaderen en aan te halen
- Dat wegrekken en schreeuwen jachtdrift bij de hond activeert
- Dat de hond pijn doen, plagen of nadoen gevaar kan opleveren
- Dat ze alleen met de hond mogen spelen als er een volwassene bij is
- Dat ze de hond niet mogen storen of aaien als deze in zijn mand ligt

Op affectief niveau kunnen kinderen na de les:

- Positieve waardering en respect voor de hond opbrengen
- De eigenheid van de hond in acht nemen

Op psychosociaal gebied leren de kinderen:

- De hond met respect te behandelen en rustig te blijven in het bijzijn van de hond
- Te blijven staan als de hond op ze afkomt, de handen laag te houden en geen geluid te maken
- De hond eerst aan de vlakke hand te laten ruiken voordat ze het dier aanhalen
- De hond niet op de kop te aaien maar aan de zijkanten van de kop, onder de kin of op de borst
- Niet te stoeien (met anderen) als de hond daarbij aanwezig is
- Nooit de neus, ogen en geslachtsdelen van de hond aan te raken
- Hygiënische maatregelen te nemen bij de omgang met honden

Les2

Op cognitief niveau leren de kinderen:

- Dat een hond denkt in rangordeterminen, waarbij lichaamshoogte van belang is
- Dat ze niet aan de voerbak van de hond mogen komen als de hond eet
- Dat als de hond zijn lip optrekt en gromt of de kop of zijn lichaam wegdraait, de hond niet benaderd mag worden

Op affectief niveau kunnen kinderen na de les:

- Positieve waardering en respect voor de hond opbrengen
- De eigenheid van de hond in acht nemen

Op psychosociaal niveau leren de kinderen:

- Niet tegen de hond aan te leunen
- Wel apporteer- en /of zoekspelletjes met ze te doen, maar geen trekspelletjes
- Af te blijven van de speeltjes van de hond en het eigen speelgoed niet aan de hond te geven
- Te stoppen met spelen voordat de hond aangeeft er genoeg van te hebben

Les3

Op cognitief niveau leren de kinderen:

- Dat ze een hond nooit mogen aaien zonder toestemming van de eigenaar
- De gedragingen van de hond te herkennen en hier op een adequate manier op te reageren
- Hoe de behandelde onderwerpen van de vorige lessen toegepast kunnen worden

Op affectief niveau kunnen de kinderen na de les:

- Positieve waardering en respect voor de hond opbrengen
- De eigenheid van de hond in acht nemen
- Minder bang zijn voor honden

Op psychosociaal gebied leren de kinderen:

- De hond met respect te behandelen
- De vaardigheden die betrekking hebben op de omgang met honden op de juiste manier in de praktijk te brengen

(Horck van, S., 2009)

Uit de interviews met de vrijwilligers bleek dat elke vrijwilliger ruimte heeft om te improviseren tijdens de lessen. De vrijwilligers bepalen aan de hand van de informatie uit de vrijwilligersmap, opgedane ervaringen en door prioriteiten te stellen hoe zij de lessen indelen. Een vrijwilliger geeft aan: *"In de vrijwilligersmap kijk ik nooit. Ik ben het niet eens met bepaalde informatie uit de vrijwilligersmap"*. Een andere vrijwilliger geeft aan dat er nooit tijd is om een brokje te geven. De indeling van de lessen verschilt per vrijwilliger, maar de essentie blijft in alle gevallen hetzelfde.

De geïnterviewde docenten van scholen waar het SSC minimaal één keer heeft plaatsgevonden zijn positief over het SSC. Ze vinden de inhoud van de lessen, mede door het praktijkleren, aansluiten bij de doelgroep. De voorlichting is goed te begrijpen voor de kinderen doordat er duidelijke voorbeelden gegeven worden en afbeeldingen getoond worden. Een docent zegt: *"We hebben onder andere voor het SSC gekozen, omdat het zo aanschouwelijk is, dan komt de informatie beter binnen"*.

3.1.3 Het huidige SSC na afloop van de lessen

Na afloop van de lessen krijgen de kinderen een 'snuffeldiploma' en wordt aan de school gevraagd om een evaluatieformulier in te vullen. Hierin kan de school aangeven wat er verbeterd kan worden maar ook wat er goed gaat. Dit heeft betrekking op de uitvoering van de vrijwilliger als de inhoud van de lessen. De vrijwilliger vult na afloop van de lessen een rapportageformulier in over de ervaringen van de vrijwilliger op de desbetreffende school. Beide formulieren worden naar de SV gestuurd.

Veel van de vrijwilligers hebben vaste afspraken met bepaalde scholen en komen jaarlijks terug op dezelfde school. Meestal wordt de school door de vrijwilliger weer benaderd met een planning voor het volgende SSC.

3.2 De gewenste opzet van het SSC

Om inzicht te krijgen in de gewenste opzet van het SSC voor gemengde klassen met islamitische kinderen is gebruik gemaakt van een literatuuronderzoek. Hiernaast worden ervaringen van de vier vrijwilligers die minimaal een keer een gemengde school bezocht hebben, de ervaringen van de drie docenten die ervaring hebben met het SSC en die van de twee docenten die geen ervaring hebben met het SSC, hierin meegenomen.

3.2.1 Literatuuronderzoek naar didactische mogelijkheden en beperkingen

Er is gezocht naar methodes voor effectieve informatieoverdracht bij kinderen met een islamitische achtergrond om de volgende vraag te beantwoorden:

Wat zijn de didactische mogelijkheden en beperkingen met betrekking tot informatieoverdracht aan islamitische kinderen.

Allereerst wordt er ingegaan op de verschillen in opvoeding en normen en waarden tussen de Nederlandse en islamitische cultuur, daarna worden etnocentrisme en het lesgeven behandeld. Vervolgens worden taalachterstanden belicht.

Opvoeding

Volgens de islamitische pedagogiek is de manier waarop kleinere en grotere kinderen in de opvoeding dienen te worden benaderd, niet gelijk. De opvoeding wordt verdeeld in drie fasen. Een fase waarin het spelen de nadruk heeft (1-7 jaar), een fase waarin aanleren van discipline de nadruk krijgt (7-14 jaar) en een fase van begeleiding (14-21 jaar) (Ababil, 2010). De doelgroep van het SSC betreft over het algemeen de eerste fase (groepen 1 t/m 4); waarin spelen de nadruk heeft.

Binnen de verschillende fases hebben ouders bepaalde opvoedingsdoelen waarmee ze trachten hun kinderen zo goed mogelijk op te voeden. Opvoedingsdoelen bepalen tot op zekere hoogte het opvoedingsgedrag van ouders en hun opstelling tegenover kinderen (Goodnow, 1988). Zo blijken ouders hun kinderen meer te stimuleren in zelfexpressie en exploratie van de omgeving naarmate zij meer waarde hechten aan autonomie. Ouders die op conformiteit gericht zijn, leggen hun kinderen meer beperkingen op. Bij de opvoeding volgens de islamitische traditie gaat het belang van het collectief boven dat van het individu (Pels & De Haan, 2003).

Marokkaanse gezinnen hechten meer aan conformiteit, terwijl autonomie een belangrijker opvoedingsdoel is in autochtoon- Nederlandse gezinnen (Distelbrink, et al., 2009). De gemiddeld grote nadruk op conformiteit bij ouders van Marokkaanse afkomst vertaalt zich in een relatief hiërarchische verhouding tussen ouders en kinderen. Deze hiërarchische verhouding verschaft de kinderen een bepaalde structuur en duidelijkheid. Vergelijkend onderzoek laat zien dat Marokkaanse ouders gemiddeld meer restrictief opvoeden dan autochtoon- Nederlandse ouders, waarbij kinderen minder als individu worden aangesproken (Nijsten, 2000). Zelf doorgaans autoritair opgevoed, hebben Marokkaanse ouders niet geleerd meer op voet van gelijkheid met hun kinderen te communiceren; praten neemt vaak het karakter van 'preken' aan (Pels & De Haan, 2003).

Normen en waarden

Het cultuurverschil tussen Nederlanders en islamieten is groot en kan op bepaalde punten voor wrijving zorgen in een multiculturele samenleving. In Nederland worden kinderen van

islamitische ouders in het onderwijs geconfronteerd met andere opvattingen over opvoeding dan zij vanuit hun eigen achtergrond gewend zijn. Heerst in de thuissituatie de opvatting dat de gemeenschap de waarden en normen uitmaakt waar iedereen zich aan dient te houden, dan kan dat botsen met de westerse opvatting dat ieder individu de vrijheid heeft om zijn eigen keuzes te maken op grond van zijn eigen verantwoordelijkheid en inzichten. Thuis moeten islamitische kinderen vooral voldoen aan het rolgedrag dat in overeenstemming is met hun positie in de gemeenschap. Op school wordt van hen verwacht dat zij zich onafhankelijk opstellen en dat zij voor hun eigen mening uitkomen. Doordat het islamitisch conformisme in tegenstrijd is met de Nederlandse autonomie kan dit verwarrend zijn voor islamitische kinderen (Ababil, 2010). Door de verwarring kunnen islamitische kinderen mogelijk meer moeilijkheden hebben om zich te conformeren of te individualiseren.

Kaldenbach (1998) geeft aan dat kinderen afkomstig uit gezinnen met laagopgeleide ouders, waaronder veel islamitische kinderen, vaak meer dan anderen behoefte aan autoriteit en duidelijkheid hebben. De grenzen van wat kan en niet kan, moeten helderder worden omschreven dan bij andere kinderen.

Vrijwel alle immigranten begrijpen dat ze zichzelf aan moeten passen naar de normen en waarden in het vestigingsland. Ze willen wel veranderen, maar ze willen niet veranderd worden. Ze hebben zich vaak al voor negentig procent aangepast. Ze hebben er moeite mee, als Nederlanders hen die laatste tien procent 'door de strot duwen' (Kaldenbach, 1998).

Lesgeven en Etnocentrisme

In veel hedendaagse lespakketten worden Nederlandse normen en waarden als standaard gesteld. Alloctonen herkennen zich niet zonder meer in deze normen en waarden. Het is daarom van belang om etnocentrisme in leermaterialen te herkennen en het onderwijs te verrijken met elementen uit andere culturen en daarmee recht te doen aan het karakter van de multiculturele samenleving zonder stereotypen (Bruin & Van der Heijde, 2002).

Bij de ontwikkeling van lesmateriaal voor gemengde klassen is het van belang dat de illustraties, verhalen en toelichtingen aansluiten bij de kennis, ervaringen en belevingswereld van alle leerlingen (Mok, & Reinsch, 1999).

Voor veel leerlingen afkomstig uit laagopgeleide gezinnen, dus ook voor veel allochtone leerlingen is het belangrijk dat ze elke dag het praktische nut van hun schoolwerk kunnen zien. Bij de ontwikkeling van een lespakket moet de koppeling tussen de theorie en de praktijk sterk worden benadrukt (Kaldenbach, 1998).

Bij effectieve didactiek moet categorisatie vermeden worden. De werking van het menselijk brein heeft de eigenschap om bepaalde facetten van bevolkingsgroepen te negeren, dan wel extra te belichten en daarmee categorieën te creëren. Hiermee wordt het risico gelopen te generaliseren en wordt voorbijgegaan aan de individuele eigenschappen van een persoon. Door stereotypen te creëren wordt het risico gelopen om het Pygmalion effect teweeg te brengen (Bruin & Van der Heijde, 2002). Het Pygmalion effect stelt hoe belangrijk de invloed van positieve of negatieve verwachting van de docent is op de schoolresultaten van leerlingen. Als men veel van een leerling verwacht, onafhankelijk van de daadwerkelijke capaciteiten, straalt men hoop en vertrouwen uit. Ook besteedt men meer aandacht aan het kind, hierdoor worden schoolresultaten verhoogd (Bruin & Van der Heijde, 2002).

Soms wordt het multiculturele aspect in leerboeken aangebracht door een paragraaf of hoofdstuk 'medelanders' of 'de islam' toe te voegen. Die afzondering kan eerder het beeld versterken dat 'medelanders' of 'islamieten' vreemd of eigenaardig zijn en daarom

afzonderlijk aandacht behoeven. Intercultureel onderwijs veronderstelt dat mensen, hoe verschillend ook, steeds als gelijkwaardig naar voren treden. Het onderbrengen en problematiseren van 'andere' etnische groepen in aparte paragrafen of hokjes is daarmee in strijd (Mok, & Reinsch, 1999).

Taalachterstanden

Bij aanvang van het basisonderwijs is de kloof in taalontwikkeling tussen kinderen afkomstig uit niet- westerse culturen en autochtone kinderen nog erg groot (Gijsberts & Dagevos, 2009). Bij de ontwikkeling van een lespakket voor islamitische kinderen in het peuter- en kleuteronderwijs dient daarom o.a. rekening gehouden te worden met taalachterstanden. Zo kan er het beste van breed naar specifiek gecommuniceerd worden. Moeilijke woorden en complexe zinsconstructies dienen vermeden te worden. Als men een belangrijk woord uit een zin, dan wel een verhaal niet begrijpt, gaat de betekenis van deze hele zin of het verhaal gauw verloren. Ook hebben kinderen met een taalachterstand onevenredig veel moeite met schrijftaal. Uitdrukkingen en spreekwoorden vormen tevens een belemmering bij de informatieoverdracht (Kaldenbach, 1998).

Om de kloof van cultuurverschillen te overbruggen en om taalachterstanden tegen te gaan is ouderparticipatie op school van groot belang (Bruin & Van der Heijde, 2002). Voor veel islamitische ouders is de school echter een afstandelijk instituut. Zij voelen zich er veelal niet vertrouwd en begrijpen niet waarom ouderparticipatie van belang is (Salmi, 1996). Als ouderparticipatie toeneemt, draagt dit positief bij aan de leerprestaties van het kind, stelden Bruin en Van der Heijde vast, (2002).

3.2.2 Interview met vrijwilligers

In de volgende alinea's worden de resultaten verkregen uit interviews met vier vrijwilligers weergegeven. De resultaten zijn geselecteerd aan de hand van het labelingsproces.

Voorafgaand aan het SSC

Er zijn vier vrijwilligers geïnterviewd. De geïnterviewde vrijwilligers hebben meerdere keren een gemengde school bezocht. De klassen die door de vrijwilligers bezocht zijn, variëren qua mate van culturele samenstelling. De vrijwilligers bezochten over het algemeen de groepen één tot en met vier. Eén vrijwilliger had bij wijze van uitzondering het SSC op aanvraag in groep acht gegeven. De vrijwilligers zijn zelf "een beetje" bekend met de islamitische cultuur door de informatie uit de vrijwilligersmap over de islamitische cultuur en door de media. Twee van de vier vrijwilligers hebben op eigen initiatief een speelgoedhond aangeschaft voor het SSC. Deze hond 'logeert' enkele dagen tot weken voorafgaand aan het SSC in de klas zodat de kinderen zich voor kunnen bereiden op de komst van de echte hond. Zij geven aan het nuttig te vinden van het hebben van deze hond, doordat angst en/of weerstand van te voren al bekend wordt.

Geen van de vrijwilligers heeft meegemaakt dat ouders voorafgaand aan het SSC hun kind verbieden om te mogen deelnemen of het kind verbieden om de hond aan te raken. Wel wordt vermoed dat sommige islamitische kinderen vanuit hun cultuur meekrijgen dat de hond onrein is. Een vrijwilliger zegt: *"Soms aaien islamitische kinderen omdat ze niet onder willen doen voor zijn klasgenootjes, dan rennen ze hard de klas uit om hun handen te wassen"*.

Tijdens de lessen van het SSC

Alle vier de vrijwilligers hebben een handpop gekregen van de SV om de eerste les als 'oefenhond' te fungeren waarmee de kinderen kunnen leren hoe ze met een echte hond om mogen gaan. Alle geïnterviewde vrijwilligers gebruiken de handpop. Geen van de vrijwilligers geeft aan beperkingen te ondervinden met betrekking tot de lesinhoud van het SSC bij

islamitische kinderen. Er wordt opgemerkt dat er wel eens sprake is van een weerstand of angst voor de hond bij de kinderen. Islamitische kinderen zijn volgens de vrijwilligers niet vaker bang dan autochtone kinderen, wel wordt er opgemerkt dat islamitische kinderen vaker terughoudender zijn dan autochtone kinderen. Geen van de vrijwilligers ervaren de terughoudendheid als een probleem, drie vrijwilligers geven aan de terughoudendheid positief te vinden doordat deze kinderen ook geen honden benaderen en daarmee bijtincidenten voorkomen worden. Er wordt door drie vrijwilligers aangegeven dat er geen onderscheid is tussen islamitische kinderen en autochtone kinderen met betrekking tot het aaien van de hond. Eén vrijwilliger geeft aan wel degelijk onderscheid te merken. Eén van de vrijwilligers geeft aan in de vrijwilligersmap gelezen te hebben dat kinderen vanaf hun tiende naar de moskee gaan. Hierbij zegt de vrijwilliger "Doordat de kinderen pas vanaf tien jaar naar de moskee gaan is er geen enkele reden voor ze om de hond niet te aaien".

Over het algemeen wordt er door alle kinderen geaaid, met een enkele uitzondering van een kind dat echt angstig is. Volgens een vrijwilliger is de angst bij kinderen uit onderbouwgroepen een vooringenomen angst en heeft het met name te maken met hoe ouders reageren op honden waar hun kinderen bij zijn. Ook geeft een andere vrijwilliger aan dat er door allochtone ouders al wel ingeprent wordt dat de kinderen honden niet mogen aaien in de openbare ruimte en dat dit mogelijk ook een vooringenomen angst veroorzaakt.

De onreinheid van de hond wordt met name genoemd bij het fysieke contact tussen kind en hond. Soms zeggen de vrijwilligers dat de kinderen van de hond afblijven vanwege geloofsovertuiging, tevens is later beweerd dat alle kinderen de hond aaien tijdens de laatste les van het SSC. Er is wel aangegeven dat er extra aandacht wordt besteed aan het handen wassen bij islamitische kinderen (door de vrijwilliger en de kinderen). Wanneer de kinderen de mogelijkheid hebben om hun handen te wassen na het aaien blijkt het fysieke contact geen probleem te zijn. Het werkboekje, waarin afbeeldingen van honden voorkomen, nemen alle kinderen mee naar huis. Wanneer er een brokje wordt gegeven aan de hond of de hond wordt geborsteld doen alle kinderen hieraan mee, de weerstand die eventueel tijdens deze activiteit naar boven komt is er evengoed bij autochtone als bij islamitische kinderen.

De vrijwilligers vinden allemaal dat wanneer er een kind of ouders zijn die niet actief willen meedoen (aaien, aanraken, brokje geven, e.d.) aan het SSC vanwege hun geloofsovertuiging, dat men dit moet respecteren en niets mag opdringen. Je kunt een cultuur of geloofsovertuiging niet veranderen en je moet iedereen in zijn waarde laten. Er wordt aangegeven dat wanneer een kind niet deelneemt aan het praktijkgedeelte van het SSC, dat dit evengoed het verhaal meekrijgt uit de theorie hoe het moet omgaan met vreemde honden. De vrijwilligers hebben veel interactie met de kinderen tijdens de lessen en hebben het idee dat de kinderen niet beperkt worden door een taalachterstand.

Drie van de vier vrijwilligers hebben ervaring met het betrekken van ouders bij gemengde klassen. Eén vrijwilliger heeft een informatie-uurtje gegeven voordat het SSC in een gemengde klas zou worden gegeven. De ouders waren grotendeels gekomen en hebben positief gereageerd op het gebeuren. Een andere vrijwilliger heeft de ouders er bij laten zitten tijdens de tweede les van het SSC (hier komt de hond de eerste keer de klas mee in). Deze ouders zaten achter de kinderen mee te kijken maar deden niet actief mee. De vrijwilliger gaf aan dat de ouders het erg leuk vonden en erg positief waren over het SSC.

Na afloop van het SSC

Eén van de vrijwilligers geeft aan na afloop positieve reacties van ouders te krijgen. De andere drie vrijwilligers krijgen geen reacties van ouders. Als reden is gegeven dat ze de ouders niet treffen na afloop. Drie van de vier vrijwilligers onderhouden contact met de

scholen en geven daar jaarlijks het SSC op één of meerdere scholen. Drie van de vier vrijwilligers laten het evaluatieformulier achter op de school en zorgen dat het bij de SV terecht komt.

3.2.3 Interviews met docenten

Onderstaand worden de resultaten verkregen uit de interviews met docenten weergegeven. Drie van de vier geïnterviewde docenten geven les op scholen die ervaring hebben met het SSC, de vierde docent geeft les op een school waar het SSC niet heeft plaatsgevonden. Deze resultaten zijn, net als bij de vrijwilligers, geselecteerd door middel van het labelingsproces.

Voorafgaand aan de lessen van het SSC

Er zijn drie docenten geïnterviewd op gemengde basisscholen waar het SSC minimaal één keer heeft plaatsgevonden. Het betrof een katholieke basisschool, een openbare basisschool en een Jenaplanschool. Op de Jenaplanschool zitten rond de 20% islamitische kinderen, op de katholieke school is zo'n 80% van de leerlingen islamitisch en bij de openbare school is het aantal islamitische kinderen geschat op 75%. De docent die onbekend was met het SSC geeft les op een rooms-katholieke school waarbij het percentage islamitische kinderen rond de 50% lag.

De docenten geven aan zelf bekend te zijn met de islamitische cultuur en besteden tijdens de lessen ook aandacht aan andere geloven. Een docent geeft aan dat de meeste islamitische kinderen op haar school vanaf groep vier naar de moskee gaan en Arabisch leren. Volgens haar is er geen vaste leeftijd waarop de kinderen naar de moskee moeten, maar verschilt het per gezin.

Het doel van de katholieke basisschool, die bekend is met het SSC, is voornamelijk om de kinderen kennis te laten maken met een huisdier. Dit kan volgens de docent net zo goed om een konijn, cavia of poes gaan. De openbare school vindt het belangrijk om de kinderen te leren op een positieve manier contact te maken met dieren. Een hond is volgens de docent een goed voorbeeld om dit te leren omdat zij dit dier dagelijks kunnen tegenkomen. De jenaplanschool voelde zich voornamelijk aangetrokken door het praktijkgedeelte van het SSC. Volgens de docent is dit een effectieve manier van informatieoverdracht voor kinderen van groep een tot en met vier. Hiernaast geeft ze aan het project zinvol te vinden.

Tijdens de lessen van het SSC

De geïnterviewde docenten die bekend zijn met het SSC zijn tevreden over de inhoud en de opbouw van het SSC. Er wordt aangegeven dat er wel eens kinderen bang zijn tijdens het SSC. Hierbij wordt geen onderscheid gezien tussen islamitische kinderen of autochtone kinderen. Wel wordt door een docent opgemerkt dat de hindoestaanse kinderen vaker bang zijn dan de islamitische kinderen. Geen van de docenten is van mening dat er beperkingen zijn voor islamitische kinderen tijdens het SSC. De kinderen doen aan alle activiteiten mee en in de reacties van de kinderen ten opzichte van de hond zit geen verschil. Er wordt door de docent van de openbare school wel aangegeven dat sommige kinderen gebrek aan ervaring hebben met honden, maar dat dit niet door hun cultuur komt maar ligt aan de ervaringen en woonsituatie van de kinderen. Hierna wordt opgemerkt dat kinderen vaak bang zijn voor het onbekende en dat islamitische kinderen nu eenmaal minder ervaring hebben met honden.

Alle docenten gaven aan niet op de hoogte te zijn dat er iets speelt met onreinheid van honden binnen het islamitisch geloof. Ze zeiden dat het in ieder geval zeker niet zo onrein is als het eten van varkensvlees. Zo waren ze wel op de hoogte dat islamitische kinderen geen

“spekjes” mogen of “rode smarties”. Een van de docenten gaf ook aan dat veel kinderen en ouders niet weten waarom iets wel of niet onrein is.

De docenten geven aan dat de manier van lesgeven niets te maken heeft met islamiet zijn maar dat het te maken heeft met welke ervaring een kind heeft meegekregen. Dat is dus evengoed bij islamitische kinderen als bij autochtone kinderen. Om het SSC beter te laten aansluiten bij gemengde klassen wordt aangegeven dat kinderen het leuk vinden om zichzelf te kunnen herkennen, hiervoor zou er in het werkboekje bijvoorbeeld een plaatje van een donker kindje in kunnen. Over het algemeen wordt er aangegeven dat er tijdens het SSC misschien rekening gehouden kan worden met jongere en oudere kleuters, zodat er voor de oudere kleuters iets meer diepgang kan komen.

Taalachterstanden komen op alle drie de scholen voor. Er wordt aangegeven dat de taalachterstand speelt bij kinderen die naar Nederland verhuisd zijn maar ook bij kinderen die in Nederland geboren zijn. Een van de docenten denkt dat de taalachterstand komt doordat de ouders geen Nederlands spreken waardoor er thuis geen Nederlands gesproken wordt. Een andere docent denkt dat het voornamelijk ligt aan de woonsituatie van de kinderen en dat er ook Nederlandse kinderen kampen met taalachterstanden. De docent van de Jenaplanschool geeft aan dat de ouders allemaal Nederlands spreken en zodra er één iemand thuis Nederlands praat, de taalontwikkeling van de kinderen snel gaat.

Er is aangegeven dat er in de vrijwilligersmap een stukje is opgenomen over het islamitische geloof en de omgang met honden. Zo staat vermeld dat islamitische kinderen vanaf tien jaar naar de moskee zouden gaan. Echter, in de literatuur is hier geen eenduidig antwoord over gevonden en uit een interview met een docent blijkt dat het verschillend is per gezin en dat zij merkt dat kinderen over het algemeen in groep vier (vanaf zes a zeven jaar) naar de moskee gaan.

Tijdens de les zijn er geen reacties van ouders gekomen. Bij de openbare school hebben de ouders er bij gezeten en de docent geeft aan dat de ouders zaten te genieten van hoe hun kinderen bezig waren.

Na afloop van het SSC

Na afloop van het SSC zijn er op de katholieke basisschool en op de Jenaplanschool positieve reacties van ouders gekomen. Op de openbare school zijn reacties na afloop uitgebleven. De docenten geven aan dat er geen verschil zit in reacties van islamitische ouders of autochtone ouders met betrekking tot het SSC. Het evaluatieformulier wordt door alle drie de scholen ingevuld. Alle drie de docenten vroegen zich na afloop van de interviews af waarom er bij dit onderzoek de nadruk werd gelegd op kinderen met een islamitische achtergrond.

4 Discussie

In dit hoofdstuk zullen eerst de geldigheid en de betrouwbaarheid van de gebruikte methodes besproken worden. Hierna volgt een beschrijving van de resultaten in verhouding met de probleem- en doelstelling en worden verschillen en overeenkomsten nader toegelicht.

4.1 Methodes

In onderstaande paragrafen staat beschreven welke aspecten de geldigheid en betrouwbaarheid van de methodes, te weten; het desktop research, de literatuurstudie en de interviews, beïnvloed kunnen hebben.

4.1.1 Interviews met docenten op gemengde scholen

In eerste instantie was besloten om de scholen per e-mail te benaderen. Uiteindelijk is er voor gekozen om de scholen te bellen in de hoop op meer respons. Er zijn scholen gebeld die bekend zijn met het SSC en scholen die niet bekend zijn met het SSC. De scholen die bekend waren met het SSC reageerden over het algemeen positiever en wilden vaker meewerken dan scholen die niet bekend waren met het SSC. Te laat is geconstateerd dat wanneer scholen persoonlijk benaderd werden, door de school daadwerkelijk te bezoeken, de respons hoger was. Door gebonden te zijn aan een bepaalde tijdsplanning, was het helaas niet mogelijk om de onderzoekspopulatie op deze manier verder uit te breiden.

Er werd veel aangegeven dat de scholen het hele jaar door benaderd werden door verschillende onderzoeken en dat ze niet overal aan konden meewerken. Bijkomend aspect is dat het onderzoek uit werd gevoerd in een drukke tijd voor het onderwijs. Er is begonnen met het bellen van de scholen na de meivakantie. De scholen zitten dan in de laatste (en drukste) weken voor de zomervakantie. Wanneer het benaderen van de scholen eerder in het jaar had plaatsgevonden, was de respons waarschijnlijk hoger geweest.

In het oorspronkelijke onderzoeksvoorstel staat beschreven dat er schoolhoofden van gemengde scholen benaderd zouden worden. In de praktijk was het echter zo dat we vaak naar de docent van de onderbouwgroepen doorverwezen werden en met deze ook het interview afnamen. Waarschijnlijk heeft dit te resultaten positief beïnvloed aangezien de docenten daadwerkelijk bij de lessen van het SSC betrokken zijn geweest.

Wat verder opvallend was tijdens het interviewen van de docenten was dat ze minder vrij spraken tijdens het feitelijke interview dan na afloop. Dit had wellicht te maken met het feit dat het interview opgenomen werd en dit heeft mogelijk invloed gehad op de antwoorden die de docenten gaven.

Er is bewust gekozen om vooral gemengde scholen als onderzoekspopulatie te nemen en geen zwarte scholen, omdat er geen aanleiding was dat er een directe behoefte was bij deze scholen naar een voorlichtingsproject over honden. Als de focus op islamitische scholen was gelegd, waren er wellicht concretere resultaten naar boven gekomen. Er is wel geprobeerd om een islamitische school of een overkoepelende organisatie bereid te vinden om mee te werken aan het onderzoek. Helaas is dit niet gelukt.

4.1.2 Desktop research

De informatie voor het desktop research is verstrekt door de SV. Er is een vrijwilligersmap aangereikt, waarin precies staat wat de vrijwilligers voor, tijdens en na het SSC moeten doen. Tijdens de interviews met de vrijwilligers en de docenten werd echter duidelijk dat

veel vrijwilligers hun eigen draai aan het project geven. De vraag is daarom tot in hoeverre de verstrekte informatie compleet was in het kader van dit onderzoek.

4.1.3 Interview met vrijwilligers

Er zijn in totaal vier vrijwilligers geïnterviewd. In het onderzoeksvoorstel staat beschreven dat er negen vrijwilligers actief waren op zwarte scholen in juni 2009. Er was niet bekend hoeveel gemengde scholen er daadwerkelijk bezocht zijn. Twee van de negen vrijwilligers zijn gestopt en twee vrijwilligers hadden slechts eenmaal een gemengde school bezocht en wilden door gebrek aan ervaring geen mening geven met betrekking tot het onderzoek. Een vrijwilliger wilde alleen meewerken aan het onderzoek indien het telefonisch kon worden afgenomen. Er is voor gekozen om dit niet te doen. Als van te voren bekend was geweest hoeveel vrijwilligers gemengde scholen bezoeken, was de onderzoekspopulatie en daarmee de respons waarschijnlijk hoger geweest.

Bij het afnemen van de eerste interviews werd geconstateerd dat sommige vragen te moeilijk gesteld werden en dat de vragen anders geïnterpreteerd werden dan ze bedoeld waren. Hierdoor is op een later tijdstip besloten de vragen met makkelijker taalgebruik te verwoorden. Hiernaast zijn bepaalde vragen te sturend gesteld. Zo werd er vaak doorgevraagd naar verschillen tussen islamitische- en autochtone kinderen.

4.1.4 Literatuuronderzoek

Relevante informatie over didactische mogelijkheden en beperkingen bij islamitische kinderen was moeilijk te vinden. Uiteindelijk zijn er enkele bronnen gevonden. Taal kan een belangrijke factor zijn geweest bij het vinden van relevante literatuur. Er is alleen gezocht in het Engels en Nederlands. De Arabische taal is buiten beschouwing gelaten.

4.2 De resultaten

In onderstaande paragrafen wordt de verhouding tussen de verkregen resultaten besproken. Ook zullen de resultaten bediscussieerd worden aan de hand van de probleembeschrijving en de doelstelling.

4.2.1 Interview met docenten op gemengde scholen

Bij de interviews met de docenten was het opvallend dat onze interviewvragen in eerste instantie zorgde voor "verontwaardiging". Ze gaven aan geen onderscheid te zien tussen autochtone en allochtone kinderen en dat de verschillen tussen de kinderen zitten in persoonlijke ervaringen van de kinderen en dat dit niet te maken heeft met cultuur of geloofsovertuiging. Dit gegeven is aanmerkelijk als men dit plaatst in het kader van de uitspraken die zijn gedaan door professor in onderwijssociologie; J. Donkers, (Universiteit van Maastricht) in het NOS journaal van 17 juni 2010. Hij gaf hierin aan dat leerprestaties op gemengde scholen achterblijven bij die van witte en zwarte scholen, omdat het verschil van de leerlingen in cultuur door leerkrachten niet te overbruggen is. Het is dan ook moeilijk te beoordelen in hoeverre de sociale wenselijkheid een rol heeft gespeeld bij de gegeven antwoorden.

4.2.2 Desktop research

Er is bij de samenstelling van het werkboekje die gebruikt wordt tijdens het SSC rekening gehouden om etnocentrisme te voorkomen. Het "gekleurde meisje" staat zelfs vaker afgebeeld dan het "Nederlandse jongetje". De vraag is echter tot in hoeverre een islamitisch kind zich herkent in deze afbeeldingen wanneer er alleen een extra kleur aan het kind is toegevoegd.

4.2.3 Interview met vrijwilligers

Opvallend aan de resultaten verkregen uit de interviews met de vrijwilligers, is de tegenstrijdigheid in de antwoorden. Dit blijkt onder andere uit de interviews van de twee

vrijwilligers die samenwerken maar ook uit de antwoorden die eenzelfde vrijwilliger geeft. Zo beweert een vrijwilliger geen onderscheid te merken in angst en/ of weerstand tussen autochtone of islamitische kinderen. Waarop de vrijwilliger vervolgens zegt: *"Je ziet bij islamitische kinderen soms een bepaalde terughoudendheid bij het aaien of eigenlijk al als ze met de neus in de buurt komen"*. Een andere vrijwilliger gaf aan helemaal geen verschil te merken tussen islamitische en autochtone kinderen. Later zei deze vrijwilliger: *"Hun geloof is nu eenmaal zo; een hond is onrein dus die kinderen moeten leren van die hond af te blijven, dus ze zeggen: die hond bijt. Heel simpel"*.

4.2.4 Literatuuronderzoek

De gevonden literatuur heeft voornamelijk algemeen betrekking op gemengde klassen en niet in het bijzonder op het islamitische kind. Veel resultaten zijn net zo goed van toepassing op autochtone kinderen afkomstig uit laagopgeleide gezinnen. Deze kinderen hebben immers relatief ook vaker behoefte aan autoriteit en eenvoudig taalgebruik dan kinderen afkomstig uit hoog opgeleide gezinnen.

Het verschil in normen en waarden tussen de westerse en islamitische cultuur wordt duidelijk beschreven in de literatuur, maar verschillen binnen de islamitische cultuur zijn niet naar voren gekomen. Marokko en Turkije liggen even ver van elkaar als Nederland en Portugal, toch worden ze vaak in een adem genoemd. Wederom komt naar voren dat men niet zomaar kan generaliseren en dat houdingen en gedragingen ontstaan uit persoonlijke ervaringen en samen komen met een bepaalde situatie.

5 Conclusies

In dit hoofdstuk zal naar aanleiding van de verkregen onderzoeksresultaten antwoord worden gegeven op de vooraf geformuleerde onderzoeksvragen. Na het beantwoorden van de subvragen zal antwoord gegeven worden op de hoofdvraag van het onderzoek:

In hoeverre kan de opzet van het SSC verbeterd worden om beter aan te sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond?

5.1 De huidige opzet van het SSC

In deze paragraaf worden de subvragen beantwoord die betrekking hebben op de huidige opzet van het SSC. Onderstaande vraag wordt behandeld in de delen voorafgaand aan de lessen van het SSC, tijdens de lessen van het SSC en de afwikkeling van het SSC.

In hoeverre sluit de huidige opzet van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?

- *In hoeverre sluit de voorbereiding van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?*

Vrijwilligers geven aan geen onderscheid te bemerken in bereidheid om het SSC plaats te laten vinden tussen gemengde en niet gemengde scholen. De vrijwilligers en de docenten hebben geen ervaringen met negatieve reacties van islamitische ouders voorafgaand de lessen van het SSC. Aan de hand van de verkregen resultaten sluit de huidige voorbereiding van het SSC net zo goed aan bij islamitische kinderen als bij niet-islamitische kinderen.

- *In hoeverre sluit de lesinhoud aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?*

Uit de resultaten van de interviews met de vrijwilligers komt niet eenduidig naar voren dat kinderen vanuit hun geloofsovertuiging de hond niet mogen aanraken. De docenten zijn allen consequent en geven aan geen verschil tussen de kinderen te merken tijdens de lessen van het SSC en dat elk kind deelneemt aan de activiteiten. Uit de verkregen resultaten sluit de theorie niet op alle punten aan bij de resultaten verkregen uit de gehouden interviews. Het fysieke contact met de hond blijkt een minder groot probleem dan aan de hand van de literatuur verwacht zou worden. Uit de interviews met de vrijwilligers kwam naar voren dat als er kinderen zijn die uit geloofsovertuiging niet mogen of willen deelnemen aan het praktijkgedeelte van het SSC, dat dit evengoed wordt gerespecteerd dan wanneer een kind niet kan deelnemen vanwege allergie of angst. Ondanks dat deze kinderen niet aan alle onderdelen deelnemen krijgen ze wel de essentiële informatie mee die voortvloeit uit de doelstellingen van het SSC. De lesinhoud van het SSC sluit grotendeels aan bij kinderen met een islamitische achtergrond.

- *In hoeverre sluit de afwikkeling van het SSC aan bij kinderen met een islamitische achtergrond?*

Na afloop van de lessen krijgt ieder kind een snuffeldiploma met zijn/ haar naam. De vrijwilliger houdt desgewenst contact met de school voor een volgende afspraak. De docenten bepalen of er na afloop van het SSC nog geëvalueerd wordt met de kinderen. Zij hebben hiervoor geen behoefte aan extra handvaten vanuit de SV. De afwikkeling van

het SSC sluit op eenzelfde manier aan bij kinderen met een islamitische achtergrond als bij kinderen met een andere achtergrond.

5.2 De gewenste opzet van het SSC

In deze paragraaf wordt weergegeven wat de gewenste opzet is van het SSC voor kinderen met een islamitische achtergrond aan de hand van de uit dit onderzoek verkregen resultaten. De volgende vraag is wederom opgedeeld in de fasen; voorafgaand aan de lessen van het SSC, tijdens de lessen van het SSC en de afwikkeling van het SSC.

Wat is de gewenste opzet van het SSC voor gemengde klassen met islamitische kinderen?

- Wat dient vooraf aan de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond?

De vrijwilligers en docenten geven aan dat de huidige voorbereiding van het SSC grotendeels geschikt is voor kinderen met een islamitische achtergrond. Ouderparticipatie is bij het informeren aan islamitische kinderen van groot belang gebleken. Door de ouders meer te betrekken bij het project creëer je meer begrip bij de ouders en voorkom je miscommunicatie. Alle geïnterviewden, alsmede de resultaten van het literatuuronderzoek bevestigen dit.

- Wat dient tijdens de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten bij kinderen met een islamitische achtergrond?

De vrijwilligers beginnen de eerste les met het bespreken van bepaalde huisregels (vinger opsteken, niet door elkaar heen praten, e.d.), hieruit krijgen de vrijwilligers automatisch een status van autoriteit voor de kinderen. Dit sluit aan bij resultaten die verkregen zijn uit het literatuuronderzoek. Hiernaast geven de vrijwilligers aan in makkelijke bewoordingen met de kinderen te communiceren zodat iedereen kan begrijpen wat er gezegd wordt. Vanuit didactisch oogpunt is het belangrijk om als lesgevende geen 'groepen' te generaliseren maar te kijken naar de individuele eigenschappen en ervaringen van een kind. Hiermee wordt voorkomen dat islamitische kinderen in een hoek worden gezet en blijft het Pygmalion effect uit.

In de eerste les oefenen de kinderen met een handpop de vaardigheden die zij later mogen toepassen op de echte hond. Deze lesmethode wordt ondersteund door het literatuuronderzoek waaruit blijkt dat het voor kinderen uit laagopgeleide gezinnen belangrijk is om het praktische nut van hun schoolwerk te kunnen zien. De docenten merken tijdens de lessen van het SSC geen beperkingen bij islamitische kinderen. Wel wordt door de vrijwilligers en docenten aangegeven dat islamitische kinderen (en ouders) meer waarde hechten aan de mogelijkheid om hun handen tussendoor en na afloop te kunnen wassen.

Uit de resultaten van de interviews met de docenten blijkt dat sommige kinderen weerstand tegen de hond tonen, maar zij geven aan dat dit niet te wijten is aan hun geloofsovertuiging of cultuur, maar aan individuele ervaringen van het kind. Ook de woonsituatie speelt mee in het feit dat mensen weinig in aanraking met honden. Volgens een docent zijn kinderen altijd een beetje huiverig voor het onbekende en is de hond van de vrijwilligers in eerste instantie iets onbekends.

Verder komt voornamelijk uit het literatuuronderzoek en de interviews met de docenten naar voren dat kinderen zich moeten kunnen herkennen in de lessen en het lesmateriaal. Er dient hier wel uitgekeken te worden dat het niet doorslaat naar de andere kant waardoor de voorstelling verkeerd geïnterpreteerd kan worden door de islamitische

gemeenschap. Door het onderbrengen en problematiseren van 'andere' etnische groepen wordt niet alleen gegeneraliseerd maar duidt dit ook op afzondering of versterking van 'het anders zijn'.

- Wat dient na de lessen te gebeuren om beter aan te sluiten bij kinderen met een islamitische achtergrond?

De vrijwilligers geven aan niet veel reacties te krijgen van ouders, gewoonweg omdat ze de ouders niet tegenkomen. Er wordt vanuit gegaan dat de ouders neutraal of positief tegenover het project staan omdat negatieve reacties uitblijven en de meeste vrijwilligers vaste afspraken met de scholen onderhouden en jaarlijks terugkomen. De docenten geven ook aan dat negatieve reacties van de ouders uitblijven.

Nu antwoord gegeven is op de subvragen, kan onderstaand antwoord op de hoofdvraag gegeven worden.

In hoeverre kan de opzet van het SSC verbeterd worden om beter aan te sluiten op kinderen met een islamitische achtergrond?

Uit het onderzoek komt naar voren dat het SSC in principe goed aansluit bij kinderen met een islamitische achtergrond. De mate waarin het huidige SSC in kan spelen op deze achtergrond kan niet eenduidig vastgesteld worden omdat dit afhankelijk is van de vrijwilliger en de mate waarin deze respect heeft voor- en in kan spelen op de behoeftes van het individuele islamitische kind. Er zijn geen resultaten over hoe beter in te spelen na afloop van de lessen.

Binnen de islamitische cultuur is conformiteit bij kinderen als algemeen geaccepteerd. In de Nederlandse samenleving wordt juist waarde gehecht aan de vrijheid om eigen keuzes te maken op grond van eigen verantwoordelijkheid en inzichten. Dit kan voor islamitische kinderen en ouders erg verwarrend zijn. Dit gegeven tezamen met de aanbevelingen van de geïnterviewde vrijwilligers en docenten alsmede de resultaten van de literatuurstudie, pleit voor een vorm van ouderparticipatie voor of tijdens het SSC.

6 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven aan de hand van resultaten die tijdens dit onderzoek naar voren zijn gekomen.

- ❖ De vrijwilligers die nu of in de toekomst een gemengde school gaan bezoeken kunnen beter geïnformeerd worden door de SV naar aanleiding van de resultaten die verkregen zijn uit dit onderzoek. Dit zou kunnen gebeuren in de workshop lesgeven voor nieuwe vrijwilligers, er kan een herscholingsdag(deel) georganiseerd worden of een nieuwe druk gemaakt worden van de vrijwilligersmap voor ervaren vrijwilligers. Hiervoor kan bijvoorbeeld een stagiair aangenomen worden.
- ❖ Het werkboekje, de procedures en de doelstellingen van het SSC kunnen getoetst worden op ethnocentrisme door deskundigen. Hiervoor kunnen de Islamitische Schoolbesturen Organisatie (ISBO) of de Anne Frank stichting hulp bieden.
- ❖ Ouderparticipatie voorafgaand of tijdens het SSC op gemengde scholen is gewenst. Op welke manier dit het best vorm gegeven kan worden is tijdens dit onderzoek niet aan de orde gekomen. Dit zou beter ontwikkeld kunnen worden door overleg te voeren met voor de SV bekende zwarte en gemengde scholen.
- ❖ De vrijwilligersmap dient aangepast te worden op het gegeven dat kinderen met een islamitische achtergrond tot 10 jaar niet deelnemen aan het heilige gebed en hierdoor nog niet naar de moskee gaan. Uit dit onderzoek is gebleken dat dit vaak al gebeurt bij de start van de tweede opvoedingsfase (rond het 7e jaar) waarin het aanleren van discipline de nadruk heeft en dat deze leeftijd varieert per islamitisch gezin. De precieze leeftijd is niet duidelijk. Bij gewenste vermelding van een leeftijd dient dit gegeven nader onderzocht te worden.
- ❖ Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat islamitische kinderen autoriteit respecteren en waarde hechten aan duidelijkheid. Bij het huidige SSC wordt aangegeven dat de vrijwilliger de lessen begint met het vertellen van de huisregels aan de kinderen. Hierdoor is het voor de vrijwilligers aan te bevelen om deze werkwijze te handhaven dan wel sterker toe te passen.
- ❖ Door de vrijheid die vrijwilligers hebben bij het inrichten van het SSC, komen er leuke en zinvolle initiatieven tot stand. De speelgoedhond en het betrekken van ouders zijn hier goede voorbeelden van. Het is daarom belangrijk om een (betere) terugkoppeling van vrijwilligers te ontvangen. Hiervoor kan een apart formulier worden ontwikkeld dat verstrekt wordt aan de vrijwilliger.
- ❖ De vrijwilligers hebben veel ruimte om van de procedures en doelstellingen af te wijken. De vraag is tot in hoeverre de organisatie aan haar eigen richtlijnen wil voldoen en tot in hoeverre zij een afwijking hiervan goedkeurt. Bepaalde methodes zijn van belang voor islamitische kinderen (autoriteit, duidelijkheid, taal) en het is daarom ook zinvol voor de vrijwilligers om deze consequent toe te passen.
- ❖ Voor meer specifieke resultaten met betrekking tot hondenvoorlichting bij islamitische kinderen is het aan te raden om een vervolgonderzoek in te zetten. Er kan voor praktische zaken nadere informatie gezocht worden bij gemengde- en islamitische

basisscholen en bij islamitische ouders met jonge kinderen. Ook kan de Islamitische Schoolbesturen Organisatie (ISBO) geraadpleegd worden over hoe het SSC beter in kan spelen op de islamitische gemeenschap in Nederland.

- ❖ Om een betere betrouwbaarheid te krijgen van de resultaten in een vervolgonderzoek, is het aan te raden om onze bevindingen met betrekking tot de validiteit van de methodes toe te passen.

Literatuur

Ababil, (2010). Basisschool voor islamitisch onderwijs. Algemeen: Visie onderwijskundige didactiek en pedagogie. Gevonden op 2 mei, 2010, op www.ababil.nl

Animal Freedom, (2009). Informatie: Huisdieren het kind van de rekening? Gevonden 15 maart 2010, op www.animalfreedom.org

Beer, J.A.A. de (2007). Nederlandse moslims blijven in de minderheid: lang niet alle allochtonen zijn islamiet. *Demos*, 23(9), 1-2

Bruin, K., Heijde, H. van der (2002). *Intercultureel onderwijs in de praktijk*. Bussum: Coutinho

Dagevos, J., Gijsberts, M. (2009). *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Distelbrink, M.J., Meeuwesen, L. & Pels, T., (2009). Communicatie over opvoedingsdoelen in Marokkaanse en Nederlandse gezinnen. *Kind en adolescent*, jaargang 30 (p. 36-50)

Frissen, P.H.A., Havelaar, A.H. & Sluijs, F.J. van, (2008). Hondenbeten in perspectief: een evaluatie van de RAD en aanbevelingen voor het terugdringen van bijtincidenten. Lelystad: Animal Sciences Group, Wageningen UR

Goodnow, J. J. (1988). Parent's ideas, actions and feelings. Models and methods from developmental and social psychology. *International Journal of Psychology*, 59, 286-320

Herten, M. van, (2009). Religie aan het begin van de 21^e eeuw. Het aantal islamieten in Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag. Gevonden 17 maart 2010, op www.cbs.nl

Horck, S. van (2009). *Vrijwilligersmap: voor de klas staan*. Sophia-Vereeniging, Amsterdam

Kaldenbach, H. (1998). *Kleur in de klas: 101 kernpunten van intercultureel onderwijs*. Amsterdam: Prometheus

Keuster T. de, Lamoureux J., Kahn A. (2006). Epidemiology of dog bites: a Belgian experience of canine behaviour and public health concerns, 172: 482-487

Latten, J., Feijter, H. de, Nicolaas S., Hamers, B. (2006). Uit Balans. Selectieve verhuisstromen naar en uit de grote stad. In: N. van Nimwegen en I. Esveldt (red.), *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2006. Grote steden in demografisch perspectief*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (Rapport nr. 71)

Mok, I. & Reinsch, P. (1999). *Kieskleurig: handleiding intercultureel lesmateriaal*. Utrecht: Parel

Nijsten, C. (2000). Opvoedingsgedrag. Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school (pp. 56-88). Assen: Van Gorcum

Os, R. van en Vos, S., (2000). Culturele visies op dieren: een onderzoek naar de attitudes van culturele gemeenschappen t.a.v. Nederlands diergebruik. Leeuwarden, Van Hall Larenstein

Pels, T., & Haan, M. de (2003). Continuity and change in Moroccan socialization. A review of the literature on socialization in Morocco and among Moroccan families in the Netherlands. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/ Utrecht University

Pompe, V. (2000). Ethiek van de mens- dier relatie: deel 1. Leeuwarden, Van Hall Larenstein

Pruisscher T., Timmer R., Voet N. van de, (2002). Islam en Honden in Nederland. Leeuwarden, Van Hall Larenstein

Salih Al-Munajjid, M. (2010). Ruling on having a dog. Gevonden 10 maart 2010, op www.islam-qa.com

Salmi, S. (1996). *Lesgeven aan Fatima en Ahmed: Praktijkboek voor het werken met Marokkanen en Turken*. Amersfoort: Acco

Shapiro, L., (2000). Applied animal ethics. Delmar: Thomson learning

Sophia-Vereeniging, (2010). Sophia-Vereeniging: Dierenorganisatie met een missie. Gevonden 10 maart 2010, op www.sophia-vereeniging.nl

Bijlage I

Labelsysteem

1	Vrouw van 48 jaar oud. 9 jaar actief als vrijwilliger voor de SV.
2	Vrouw rond de 50 jaar oud. 9 jaar actief als vrijwilligers voor de SV.
3	Vrouw van 52 jaar oud. 5 jaar actief als vrijwilliger voor de SV.
4	Man van 56 jaar oud. 2,5 jaar actief als vrijwilliger voor de SV.
5	Vrouw van halverwege 40. Lerare van onderbouw op basisschool Jeroen in Den Haag (bekend).
6	Vrouw van halverwege 40. Begeleid kinderen van groep 1 t/m 8 met extra zorg op basisschool de Schakel in Nieuwegein (bekend).
7	Vrouw rond de 50. Lerare van groep 1 en 2 op basisschool de Zuiderkroon in Nieuwegein (bekend).
8	Vrouw van 32 jaar. Lerare van groep 2 en 3 op basisschool 't Palet in Vlaardingen (onbekend).
Algemene informatie: Frequentie schoolbezoeken	
2	Wij hebben zes vaste scholen waar we elk jaar komen
3	Ik bezoek tussen de 4 en 6 scholen per jaar.
3	Het ene jaar bezoek ik meer scholen dan het andere jaar.
4	De frequentie van de schoolbezoeken is verschillend.
4	Vorig jaar heb ik het hele jaar vol gezeten, toen had ik twee grote scholen waarvan ik er met één 8 maanden bezig ben geweest.
5	Het SSC heeft al twee jaar plaatsgevonden en de vrijwilliger komt 3 keer per jaar.
5	Het SSC wordt jaarlijks herhaald op onze school.
6	Het SSC heeft minimaal 4 keer plaatsgevonden op onze school, maar misschien ook wel veel vaker.
7	Het SSC vindt jaarlijks plaats bij ons op school.
Algemene informatie: Gemengde school	
3	Ik heb twee jaar geleden voor het eerst een zwarte school bezocht.
1	Elke school heeft wel een paar buitenlandse kinderen.
2	Er zit één school bij waar een enkeling blank is. De klassen die wij hebben op die school zitten heel weinig blanken in.
2	De scholen zijn wel gemengd maar het overgrote deel is blank. De andere scholen zijn meer blank dan zwart.
3	Op een school in Amsterdam die ik bezocht heb waren 90 tot 95% kinderen buitenlands.
4	Ik wil niet zeggen dat het allemaal gemengde scholen zijn, maar hier in Lelystad is het gehalte gemengde scholen heel erg hoog.
5	De school bestaat voor 99% uit buitenlandse kinderen.
5	We hebben ook islamitische leerkrachten op school.
5	We hebben een Turkse en Marokkaanse leerkracht die tevens als tolk fungeren bij ouders die niet zo goed Nederlands kunnen.
Algemene informatie: Gemengde klas	
1	De schakel is de zwartste, daar zijn zo'n gemiddeld 20 kinderen en daar zitten 2 Nederlandse kinderen bij.
3	In een klas van 25 kinderen zitten gemiddeld 3 tot 4 buitenlandse kindjes.
4	De klas aan wie ik het SSC die ik gegeven heb in groep 8, bestond uit allemaal allochtone kindjes.
4	De groep 8 klas bestond met name uit Surinaamse en Hindoestaanse kinderen, er was 1 Turks jongetje bij.
5	De kinderen uit mijn klas hebben zelf wel huisdieren, maar geen honden.
5	De kinderen uit mijn klas hebben thuis vaak vogels (papagaaien en agaponissen), ze hebben ook wel vissen en katten.
Algemene informatie: Leeftijd kinderen	
2	Wij benaderen groep 1 en 2.
2	Ik denk dat het SSC ook geschikt zal zijn voor hogere groepen. Je legt wel uit hoe ze moeten aaien maar er zijn ook andere vragen. Dus dan leg je ook weer andere dingen uit.
3	Ik geef het SSC in de groepen 1 en 2.
3	In de vakanties heb ik wel eens het SSC gegeven in buurthuizen aan oudere kinderen.
3	Bij oudere kinderen behandel ik het geheel meer samengevat.
4	Als je het SSC voor oudere groepen wilt geven zul je daar een andere methodiek op af moeten stemmen.
5	Het SSC vindt plaats in de groepen 1 t/m 3.
5	Ik denk dat het SSC ook geschikt is voor oudere kinderen.
5	Voor hogere groepen zouden ze misschien iets andere informatie willen van hoe komen er kleine hondjes.
5	Ik denk dat de bovenbouw er wel interesse heeft om dieper op hondenvoorlichting in te gaan.
7	Het is leuk om te zien dat een 1e groeper andere dingen onthoudt dan een 2e groeper. Het jaar erop krijgen de eerste groeper dan weer dezelfde lessen dan blijft het beter bekleven.
Algemene informatie: islamitische kinderen in de klas	
2	Er zitten ongeveer 10% islamitische kinderen op.
3	Ik houd tijdens de lessen geen rekening met wel of niet islamitische kinderen omdat er ook altijd Nederlandse kinderen in zitten.
5	Ik denk dat 80% van de leerlingen islamitisch is.
6	Een groot deel van de leerlingen is islamitisch.
6	Als je aan de kinderen vragen stelt met betrekking tot hun geloof dan weten ze zelf nog maar heel weinig.
7	Er zitten ongeveer 20% islamitische kinderen op.
8	Er zijn hier veel kinderen met laagopgeleide ouders.
8	Het aantal islamieten ligt rond de 50%.
Algemene informatie: Soort school	
1	Het zijn allemaal openbare scholen.
5	De school is een katholieke basisschool.
6	Dit is een openbare school.
7	Dit is een Jenaplan school.

8	Dit is een Rooms-katholieke school.
Algemene informatie: Bekendheid islamitische cultuur	
1	Ja ik ben bekend met de islamitische cultuur.
1	Ik kom uit Amsterdam dus ik heb wel wat gezien.
1	We hebben vanuit de Sophia de vrijwilligersmap gekregen waarin staat hoe het in elkaar zit met de islamitische cultuur.
1	In de map staat dat kinderen vanaf 10 jaar naar de moskee gaan en in groep 1 en 2 nog helemaal niet met de moskee in aanraking zijn geweest.
1	Doordat de kinderen pas vanaf 10 jaar na de moskee gaan is er geen enkele reden voor ze om de hond niet te aaien.
2	Ik ben zelf weinig bekend met de islamitische cultuur.
3	Ik ben zelf een klein beetje bekend met de islamitische cultuur.
3	In sommige landen hebben die gezinnen zelf een hond, maar die heeft een functie en zeer zeker niet zoals wij hebben dat het echt een deel van je gezin is.
3	Voordat ik naar een school met islamitische kinderen toe ging heb ik mij verdiept in wat een hond bij die mensen betekent.
3	In heel veel culturen is een hond een onrein dier.
4	Ik ben in zoverre bekend met de islamitische cultuur dan dat ik uit de media waarneem.
5	Wij doen veel buiten het katholieke geloof, dus naast Kerst en Pasen vieren we ook het Suikerfeest.
5	Islamitische kinderen gaan vaak vanaf groep 4 naar de moskee.
5	Op welke leeftijd de kinderen precies naar de moskee gaan verschilt per gezin, ik merk dat veel kinderen vanaf groep 4 gaan.
6	Ik ben zelf bekend met de islamitische cultuur.
7	Ik ben zelf bekend met de islamitische cultuur.
8	Ik weet wel dat honden onrein zijn, maar zolang kinderen de hond niet aan moeten raken zie ik geen beperkingen.
Algemene informatie: Eigen geloofsovertuiging	
1	Ik ben actief protestants
2	Ik heb zelf geen geloofsovertuiging.
3	Ik ben zelf katholiek opgevoed en nog steeds gelovig.
4	Ik ben niet praktiserend protestants, maar kom wel uit een protestants gezin.
5	Ik ben van origine Nederlands hervormd, maar ik ben getrouwd met een katholieke man.
8	Ik ben atheïst.
Algemene informatie: Doel vrijwilliger/ school met SSC	
1	We hebben honden die getest zijn met een zwaar testprogramma voor kinderen en we willen de kinderen leren hoe ze met honden om moeten gaan.
1	Vooraf voor groep 1 en 2, die het meest kwetsbaar zijn en we willen ze leren wat ze vooral wel en vooral niet moeten doen.
1	Het gaat er toch om dat je kinderen leert van hoe leer je ze aaien en wat vertel je ze wel en wanneer moeten ze van die hond afblijven.
3	Ik ga hier naar school, ik zit hier in Nederland en ik probeer kinderen te leren hoe ze met honden om moeten gaan.
5	We willen met het SSC de kinderen laten kennis maken met een huisdier.
5	of het SSC over honden, katten of konijnen gaat.
6	We denken dat het heel goed is dat de kinderen op een positieve manier contact leren maken met dieren.
6	Ik denk dat een hond in zoverre anders is dat je hem veel meer tegenkomt dan een kip of een konijn.
6	Er is voorlichting gegeven over spelgedrag van honden en lichaamshouding van de hond.
7	Het SSC sprak me aan doordat het een praktijk- en een theoriegedeelte had.
7	Het project is erg aanschouwelijk en zinvol.
7	We hebben onder andere gekozen voor het SSC omdat het aanschouwelijk is, dan komt de informatie beter binnen.
8	Ik heb de website van het SSC bezocht en het lijkt me een leuk en zinvol project. Ik wist niet dat er jaarlijks zoveel kinderen door honden gebeten worden.
Huidig SSC vooraf: werven scholen	
1	Toen we begonnen hebben we aan alle scholen in Nieuwegein een brief gestuurd dat we begonnen.
1	Indertijd hebben we brieven rondgestuurd en naderhand telefoontjes gepleegd.
1	We hebben een brief gestuurd naar alle scholen van Nieuwegein.
2	Edith heeft de scholen in eerste instantie benaderd.
3	Bij het werven van scholen is 80% via de SV gegaan.
3	Ik heb zelf nooit een school te hoeven benaderen.
4	Ik ben er wel zelf actief achteraan om de scholen te benaderen en de zaak aan de gang te houden.
4	Het werven van de scholen gebeurt op eigen initiatief.
4	De eerste school had samenwerkingsverbanden met andere scholen, vanuit daar ben ik verder gaan borduren.
4	Ik acquireer aan de hand van de openbare scholen in de gouden gids waar ik e-mail adressen uitpik.
4	Ik stuur de scholen die ik benader een e-mail en een begeleidende brief die ik ooit eens van de stichting heb gekregen.
4	Ik heb de scholen die ik benaderd heb ook wel gerappelleerd.
Huidig SSC vooraf: Positief/ negatief respons scholen	
1	Van de openbare scholen kregen we reactie.
4	In het begin kreeg ik veel reacties van scholen die geïnteresseerd waren.
4	Ik ben begonnen op een school waar ik 25 jaar Sinterklaas was, dat was voor mij een mooie proeftijd omdat het onderwijzend personeel mij daar al kende.
1	Van de gekleurde scholen (Katholiek, hervormd, etc.) totaal niets.
2	Als we geen respons kregen dan deden we niks, dan willen ze niet.
4	Dit jaar valt de respons wat tegen.
4	Ik heb dit jaar 7 of 8 scholen benaderd, maar daar heb ik nog geen reactie op.
4	Momenteel krijg ik geen reacties, wat daar de reden van is weet ik niet.
Huidig SSC vooraf: Kennismakingsgesprek	

1	Sommige scholen wilden dat we langs kwamen en dat hebben we toen gedaan en zo is ons kennismakingsgesprek geweest.
2	Edith heeft de meeste kennismakingsgesprekken gedaan.
4	Bij de scholen die geïnteresseerd zijn heb ik altijd een kennismakingsgesprek.
3	Als scholen geïnteresseerd zijn in het SSC dan heb ik een introductiegesprek op de school.
3	In het introductiegesprek vertel ik dat kinderen in een halve kring om me heen moeten gaan zitten en wat de bedoeling is van het geheel.
7	Ik was contactpersoon bij het eerste contact met het SSC.
Huidig SSC vooraf: De vrijwilligersmap	
1	We hebben vanuit de Sophia de vrijwilligersmap gekregen waarin staat hoe het in elkaar zit met de islamitische cultuur.
1	In de map staat dat kinderen vanaf 10 jaar naar de moskee gaan en daarvoor nog helemaal niet met de moskee in aanraking zijn geweest.
2	In de vrijwilligersmap kijken we nooit.
2	Ik ben het niet eens met bepaalde informatie uit de vrijwilligersmap.
2	De informatie in de map is elke keer hetzelfde.
3	Ik gebruik alle onderwerpen beschreven in de vrijwilligersmap.
Huidig SSC vooraf: Voorbereiding les	
1	De nephond laten we drie weken lang op school staan.
1	Als bij de nephond al blijkt dat ze bang zijn voor de pop kan de juffrouw met de kinderen oefenen, dan kunnen ze het hele aai gedoe oefenen.
4	Leraren geven van te voren bijzonderheden aan.
3	De eerste keer dat ik een zwarte school bezocht hebben we een informatieochtend voor de ouders gehouden.
3	Bij de informatieochtend zijn zo'n 17 of 18 moeders of papa's bij geweest.
3	Tijdens de informatieochtend wordt uitgelegd wat de doelstelling is van hetgeen wij doen.
5	Met een speelgoedhond leren de kinderen de regels van hoe je een hond moest benaderen.
6	Ze zouden graag met de speelgoedhond willen spelen, maar dat mag niet.
6	De speelgoedhond zou beter gebruikt kunnen worden, maar ik snap dat die kostbaar is.
8	Het is van belang om de kinderen van te voren goed uit te leggen dat ze rustig moeten zijn en dat ze weten dat er een dier in de klas is.
8	Sowieso vind ik het heel belangrijk dat als er speciale/nieuwe dingen gebeuren in de klas dat je hier zowel als leerkracht, dan als kind hierop goed voorbereid bent.
Huidig SSC vooraf: Informeren ouders door scholen	
1	De ouders worden vooraf ingelicht.
1	Meestal worden de ouders ingelicht door de scholen.
1	De laatste tijd vragen we het nog veel meer want in les 2 nodigen we de ouders zelfs uit.
2	Onze scholen vinden het gewoon belangrijk en wordt er ook aan gewerkt en geven zij ook informatie naar de ouders. En deze laatste keer hebben zij ook ouders laten komen bij de tweede les.
2	De ouders worden op de hoogte gesteld door de school. Die hangt een brief op of de kinderen krijgen iets mee.
4	De eerste keer dat ik een intake heb reik ik papieren uit die ze aan de ouders kunnen uitreiken van wat ik kom doen zodat de ouders ook een beetje op de hoogte zijn.
4	Ik kan niet controleren of de ouders altijd worden ingelicht, maar ze krijgen wel het materiaal van mij om het uit te reiken.
3	De ouders worden van te voren ingelicht door de school middels een brief.
3	Ik vind, als je toch iemand op school krijgt is het wel even prettig als je als ouder weet wie er komt en wat voor soort hond het is.
5	De ouders zijn van te voren over het SSC ingelicht.
6	Ik heb de ouders niet gehoord over de onreinheid van honden.
6	De manier van lesgeven heeft niets met islamiet zijn te maken. Het heeft eigenlijk te maken met welke ervaring een kind heeft meegekregen.
7	De ouders worden op de hoogte gesteld middels onze nieuwsbrief.
7	Alle ouders praten Nederlands.
Huidig SSC vooraf: reacties van ouders	
5	Ik heb vooraf aan het SSC geen reacties van ouders gehad.
5	Op andere projecten die de school organiseert krijgen we ook geen reacties van ouders.
5	De ouders zijn absoluut betrokken bij de kinderen maar vinden alles goed wat de school beslist.
6	Ik heb de ouders niet gehoord over de onreinheid van honden.
6	De ouders accepteren vaak de mening van de school, daar laten ze dan niet hun eigen principes op los.
8	Er is geen onderscheid tussen het aantal en soort reacties tussen islamitische en Nederlandse ouders. Het zijn vaak dezelfde ouders die reacties geven.
Gewenst SSC vooraf: werven van scholen	
3	Meer publiciteit voor het SSC levert meer scholen op.
3	Wanneer je in de krant staat krijg je automatisch al dat moeders komen met: goh, kan dat bij ons op school ook gedaan worden.
3	Wanneer iemand op televisie is gekomen of in de Telegraaf heeft gestaan dan willen ze zo iemand veel liever dan dat zo iemand zelf belt van 'vinden jullie het leuk als ik een SSC kom doen'.
1	Ik denk dat het heel belangrijk is dat er meer publiciteit aan het SSC gegeven moet worden.
Gewenst SSC vooraf: kennismakingsgesprek	
1	Ik zou eerst een brief sturen en daarnaast ook zeggen, als u wilt dat ik langskom kan ik langskomen.
1	Als ik nu een nieuwe school zou hebben dan zou ik de school vragen of ze een introductiegesprek willen hebben.
Gewenst SSC vooraf: informeren ouders	
3	Ik denk dat de ouders een informatie-uurtje erg zouden waarderen.
3	Bij de benadering van een overwegend islamitische klas zou ik de ouders de mogelijkheid bieden om vooraf een gesprek met mij te krijgen.

3	Ik denk dat het zou helpen om vooraf een informatie-uurtje of half uurtje te geven voor ouders op gemengde of zwarte scholen.
3	Wat handig zou zijn voor een school waar meer dan de helft islamitisch is, is om een informatie half uurtje of uurtje te geven.
1	Informatie vooraf dat we komen waarin eigenlijk al verteld wordt wat we gaan doen, naar de ouders toe een soort informatiefolder/flyer.
Huidig SSC tijdens: Les 1 (zonder hond)	
1	De eerste vraag die we aan de kinderen stellen is 'Wie heeft er een hond thuis?'
1	We beginnen met de nephond, die is net zo groot als een labrador alleen om te beginnen is die blond.
1	Kinderen schijnen het heel erg belangrijk te vinden hoe een boze hond er uitziet.
5	Er is tijdens het SSC voorlichting gegeven over spelgedrag van honden en hondenwelzijn.
6	Er is voorlichting gegeven over spelgedrag van honden en lichaamshouding van de hond.
7	Er wordt veel voorlichting gegeven over de aanschaf, aairegels, agressieve honden, honden die aan het werk zijn etc.
Huidig SSC tijdens: les 2 en 3 (met hond) + lesinhoud algemeen	
1	Een brokje doorgeven doen we eigenlijk alleen maar als er nog tijd voor is want kinderen van groep 1 en 2 meer dan een half uur laten zitten is lang.
1	Er zijn veel belangrijkere dingen dan dat brokje geven.
1	We vinden andere dingen zoals 'n kop wegdraaien, stand van de staart, boze hond en het lantaarnpaaltje veel belangrijker.
2	Als we tijd hebben om een brokje te geven dan doen ze dat.
2	Wij leggen ook uit dat honden niet altijd hoeven te bijten.
1	We hebben in de loop van de jaren een eigen draai aan het programma gegeven.
1	Er is ruimte om zelf creatief te zijn met de tijd die je hebt tijdens de lessen.
2	Wij leggen ook uit dat honden niet altijd hoeven te bijten.
2	Wij leggen ook uit dat een hond alleen bijt als er wat is. Er moet wat aan vooraf gaan.
6	De opbouw van het SSC is goed.
8	Dieren vinden het niet altijd leuk om geaaid te worden en het is heel belangrijk om dit nog eens te benadrukken.
Huidig SSC tijdens: Lesinhoud m.b.t. islamitische kinderen	
2	Ik merk geen beperkingen van het SSC tijdens de lessen bij islamitische kinderen.
2	Ik denk dat het SSC nooit kan aansluiten op islamitische kinderen want ze blijven met hun handen van de honden af. Dat is hun geloof nou eenmaal.
2	Ik denk dat het SSC voor islamitische kinderen geen enkel nut heeft. Omdat ze niet aan die hond mogen komen zullen ze nooit naar iemand toegaan en vragen: 'mag ik je hond aaien'.
2	Ik denk dat voorlichting over honden bij islamitische mensen totaal geen zin heeft.
3	Het SSC ziet er precies hetzelfde uit wanneer ik voor een zwarte klas sta of een autochtone klas.
3	Een hond is een hond en de gebruiksaanwijzing is gewoon precies hetzelfde.
3	Ik zou het huidige SSC geschikt vinden voor een islamitische school.
3	Het gaat niet alleen om de kinderen maar ook om de hond, dus de situatie van wat ze kunnen tegenkomen is voor alle kinderen hetzelfde.
3	Het maakt niet uit waar je vandaan komt, de situatie waarin je kunt verzeilen is voor alle kinderen hetzelfde.
3	De gebruiksaanwijzing van een hond is voor elk kind hetzelfde.
4	Het huidige programma van het SSC is geschikt voor islamitische kinderen.
4	Als je het SSC op islamitische scholen wilt geven, met de methodiek zoals die op dit moment door de SV wordt gehanteerd, dan is mijn inschatting dat het op een fiasco uitloopt.
7	Ik heb nooit gemerkt dat islamitische kinderen meer weerstand hebben voor honden dan autochtone kinderen.
Huidig SSC tijdens: didactische vaardigheden	
2	We hebben één dag informatie gehad bij o&o tijdens de test van de honden over hoe kinderen een beetje in elkaar zitten. Dat hebben we gehad en verder eigenlijk niets meer.
3	Als je zelf al wat van de islamitische cultuur af weet kun je veel beter met ze over bepaalde dingen praten en heb je ook sneller begrip voor bepaalde situaties.
4	Als je het SSC voor oudere groepen wilt geven zul je daar een andere methodiek op af moeten stemmen.
4	Het SSC is praktijktraining.
4	Het geven van voorlichting over honden zonder hond verliest ook een beetje het effect van de methodiek van lesgeven.
6	De manier van lesgeven heeft niets met islamiet zijn te maken. Het heeft eigenlijk te maken met welke ervaring een kind heeft meegekregen.
8	Ik merk geen verschil in didactische mogelijkheden en beperkingen tussen Nederlandse en islamitische kinderen.
8	Er is wel verschil tussen kinderen uit hoogopgeleide en laagopgeleide gezinnen.
8	Kinderen uit laagopgeleide gezinnen hebben vaak slechtere leerprestaties en gedragproblemen. Ik kan moeilijk aangeven hoe je hier op inspeelt als zijnde vrijwilliger van het SSC.
Huidig SSC tijdens: weerstand en/ of angst bij kinderen	
1	Op de schakel gaat er geen enkele vinger omhoog bij de vraag of iemand een hond heeft, want niemand heeft een hond thuis.
1	Alles wat 'nee' zegt in groep 1 komt daarna in groep 2 dus die zien die honden nog vaak genoeg, laat maar lekker kijken.
8	Als er kinderen allergisch zijn is dit zeker een beperking en moeten we kiezen voor het belang van het kind.
1	Als je wat vraagt waar een antwoord op moet komen. Bij alle antwoorden: 'hij bijt'.
1	Alles wat een hond doet: 'hij bijt'. Dat zit er ingeramd.
1	Ik zie die onnodige angst vooral als ik kinderen op straat tegenkom zonder hun ouders dan doen ze dus heel raar tegen de honden.
1	Je kan beter een kind hebben wat niet zo makkelijk naar een hond toestormt, dan gebeuren er ook geen ongelukken.
1	Dat is wel makkelijk zeg ik altijd aan een kant, want het kind dat bang is en denkt dat een hond bijt die zal dus nooit naar die hond toegaan.
1	Beter een bang kind dan dat je dus een kind hebt wat zo 'n hond een beetje vermorzelt en die hond wil dat helemaal niet.
1	Ik vind dat nooit zo'n probleem als een kind bang is voor honden. Dat is voor het kind niet leuk, maar aan de andere kant kan het kind kan nooit problemen krijgen.

4	Een bepaalde terughoudendheid bij de kinderen ten opzichte van honden kan heel positief zijn.
Huidig SSC tijdens: weerstand bij islamitische kinderen	
1	Kinderen uit groep 1 die de hond niet willen aaien zijn vooral islamitisch.
1	De kinderen die niet aaien aan het eind van de 3 lessen zijn voornamelijk islamitisch, of tenminste buitenlands.
2	Islamitische kinderen zitten wel sneller van 'de hond bijt', maar die zitten bij de Nederlandse kinderen ook. Alleen denk ik dat het bij de islamitische kinderen iets meer is.
2	Hun geloof is nu eenmaal zo; een hond is onrein dus die kinderen moeten leren van die hond af te blijven dus ze zeggen: 'die hond bijt', heel simpel.
2	Ik merk bij het aaien geen onderscheid tussen islamitische en westerse kinderen.
2	Het is niet zo dat islamitische kinderen vaker nee zegen tegen het aaien dan westerse kinderen.
4	Tijdens het aaien van de hond merk ik soms wel een bepaalde terughoudendheid bij de kinderen die van huis uit zo uit hun geloofsovertuiging mee hebben gekregen dat de hond onrein is.
4	Wat ik je verteld heb is puur mijn waarneming waarin ik samenvattend merk dat islamitische kinderen terughoudend zijn maar dat heeft mijn inziens niet te maken met angst voor het beest.
4	Je moet van de hond moet afblijven omdat ie onrein is.
4	Je ziet bij islamitische kinderen soms een bepaalde terughoudendheid bij het aaien of eigenlijk al met de neus in de buurt komen.
Huidig SSC tijdens: angst bij kinderen	
2	Normaal aaien ze allemaal, behalve degenen die heel erg bang zijn.
2	Tijdens de les doen alle kinderen mee, met een uitzondering die dan heel erg bang is.
3	In de laatste gemengde klas die ik had was er 1 kindje bij dat echt een beetje bang was voor een hond en voor de rest wilden ze niets liever dan knuffelen en aaien en meedoen met de lessen.
3	Er was 1 kindje van de 25 die een beetje bang was dus dat valt enorm mee.
4	Ik spreek wel eens ouders die zeggen dat hun kind panisch voor honden is, achteraf blijkt dat vaak een vooringenomen angst.
4	Ik ben in de onderbouwgroepen nog niet écht bange kinderen tegengekomen.
4	Voor zover er angst is bij kinderen in de onderbouwgroepen, is het vaak een vooringenomen angst die ze thuis hebben meegekregen.
4	Bij het SSC dat ik op speciaal verzoek in groep 8 heb gegeven ben ik dus echt geconfronteerd met doodsbange kinderen.
4	Als oudere kinderen zeggen dat ze bang zijn dan zijn ze ook écht bang.
5	Er waren wel kinderen bang tijdens het SSC.
Huidig SSC tijdens: angst bij buitenlandse kinderen	
1	Al die buitenlandse kinderen die zijn bang voor honden.
1	Dat is wat je bij die buitenlandse kinderen heel veel ziet, heel veel angst dan.
1	Je leert ze van wat moet ik doen als ik ineens geconfronteerd word met een loslopende hond, want dat is natuurlijk ook iets waar een buitenlands kindje bang voor is.
3	Het feit dat buitenlandse kinderen per definitie banger zijn voor een hond gaat niet op.
5	De Hindoestaanse kinderen waren wat banger dan de islamitische kinderen.
Huidig SSC tijdens: angst bij islamitische kinderen	
3	Dat islamitische kinderen vaak banger zijn voor een hond, die mening ben ik niet aangedaan.
3	Je ziet net zo goed Nederlandse kinderen die bang zijn voor een hond als islamitische kinderen.
4	Ik merk geen verschil qua angst en/ of weerstand tussen autochtone of allochtone kinderen.
Huidig SSC tijdens: omgang bange kinderen bij aaien hond	
1	Als één kind dan echt heel bang is gaan we samen oefenen.
2	Kinderen die heel erg bang zijn dwingen we niet.
2	We proberen bange kinderen over te halen om samen te aaien en soms lukt dat en soms niet.
4	Bange kinderen laat ik het sfeertje merken dat er niets aan de hand is als je op een normale manier met een hond omgaat, dan merk je toch weer dat het een vooringenomen angst is.
3	Ik merk geen verschil tussen autochtone en allochtone kinderen tijdens het aaien van de hond.
4	Kinderen moeten aaien uit eigen vrije wil en als ze niet willen dan moet je het ook respecteren.
2	Normaal aaien ze allemaal, behalve degenen die heel erg bang zijn.
5	Alle kinderen hebben de hond tijdens het SSC geaaid.
Huidig SSC tijdens: niet willen aaien	
1	Er zijn kinderen uit groep 1 die aan het eind van het SSC niet willen aaien.
1	Het gebeurt vaak dat kinderen van groep 1 de hond niet willen aaien.
1	Er zijn kinderen uit groep 2 die aan het eind van het SSC niet willen aaien.
1	Kinderen die niet willen aaien roepen vaak al aan het begin 'nee', soms zit er dan wel verbetering in dat sommige kinderen het in het begin gewoon eng vinden.
1	Of kinderen willen niet aaien doordat de ouders binnenkomen en die roepen dan tegen mij: 'Mijn zoon is bang voor honden en wil niet aaien'.
1	Het niet aaien komt ook bij westerse kinderen voor.
1	10 tot 20 procent van de kinderen aaien na 3 lessen in groep 2 nog niet.
2	Er zijn net zo goed Nederlandse kinderen die niet willen als dat er islamitische zijn.
2	Het gebeurt wel eens dat een kind de eerste keer niet wil aaien, maar later wel.
2	Er zijn net zo goed Nederlandse kinderen die niet willen aaien als dat er islamitische zijn.
4	Kinderen die niet willen of mogen aaien moet je gewoon in hun waarde laten en die moet je ook niet dwingen.
4	Er zijn ook islamitische kinderen die zich een beetje verschuilen achter het feit dat ze allergisch zijn.
Huidig SSC tijdens: niet mogen aaien	
2	Het is een uitzondering wanneer ze niet mogen aaien.
2	Het is niet dat ze niet willen, maar hun geloof zegt: je blijft van die hond af, die is onrein.
3	Ik heb tot nu toe nog niet meegemaakt dat het kind de hond niet mocht aanraken.
4	Er wordt van te voren wel gezegd dat een kind allergisch is, dan krijg ik een knipoog en weet ik dat het uit geloofsovertuiging is.

4	Kinderen die de hond niet mogen aaien, aaien wel de handpop.
4	Soms aaien islamitische kinderen omdat ze niet willen onder doen voor zijn klasgenootjes, dan rennen ze snel de klas uit om hun handen te wassen.
Huidig SSC tijdens: effect van SSC bij kinderen	
4	Als een kind echt angstig is dan komen ze altijd de derde les eruit, de laatste les komen ze aaien.
4	In 9,5 van de 10 gevallen durven 'bange' kinderen uiteindelijk de hond ook te aaien.
5	Ik denk dat de helft van de klas de aairegels toepast op straat, de andere helft durft niet meer bij een vreemde hond.
6	Toen we daarna eens buiten waren kwam er een hond op ons af en in de praktijk liep het toch anders. De kinderen gingen rennen en de hond erachteraan. Dus dat was weer grote paniek.
6	Het SSC bereikt zijn doel bij de kinderen.
6	De kinderen vinden het SSC erg leuk.
3	Islamitische ouders moeten zich wel realiseren dat hun kind natuurlijk wel hier opgroeit en daardoor in contact komt met honden omdat veel vriendjes vaak wel een hond hebben.
4	De kinderen die vanwege hun geloofsovertuiging de hond niet mogen aaien krijgen toch het verhaal mee van hoe ze met een hond om moeten gaan.
4	Kinderen die een hond niet mogen aaien weten uiteindelijk wel dat als ze een hond tegenkomen hoe ze daar mee om moeten gaan.
4	Ondanks dat ze soms niet komen aaien, die kinderen maken wel de hele les mee en begrijpen waar het eigenlijk om draait en weten ook hoe je in de toekomst met zo'n beest moet omgaan.
Gewenst SSC tijdens: mogelijkheden islamitische kinderen	
1	Ik heb geen beperkingen opgemerkt bij het tonen van afbeeldingen van honden.
1	Het is nooit voorgekomen dat een kind niet mocht deelnemen aan de les omdat het kind niet in dezelfde ruimte mocht zijn met een hond.
1	Islamitische kinderen kunnen tot hun tiende die honden leren aaien.
2	Het enige wat je islamitische kinderen zou kunnen leren is hoe ze moeten reageren als er een hond op ze af komt.
2	Het enige wat je islamitische kinderen kunt vertellen is dat een hond niet altijd bijt. Dat er wat aan vooraf gaat.
3	Het is alweer de zoveelste generatie, een generatie daarvoor was het waarschijnlijk alweer heel anders geweest.
3	Ik heb ook mensen die van Marokkaanse of Turkse afkomst zijn en die hebben zelf een hond thuis.
3	Je hebt te maken met de derde generatie, dat maakt het verhaal anders dan dat je bij de eerste generatie zou zitten.
3	Islamitische kinderen mogen best een hond aanraken maar ze moeten wel daarna de handen goed wassen.
3	Ik heb van te voren nooit reacties gehad dat een kind niet mag deelnemen aan het SSC.
3	In het begin van de informatieochtend liepen de islamitische ouders met een grote boog om mij heen de klas in. Diezelfde vrouwen vroegen na afloop of ze de hond ook eens mochten aaien.
3	In die klas zaten een heleboel verschillende buitenlandse kinderen en mij viel het juist deze keer extreem op hoe open die kinderen waren en dat sommige zelf al een hond in huis hadden.
3	Het enige waar ik iets meer op hamer in een overwegend islamitische klas is het handen wassen.
4	Ik heb nooit meegemaakt dat een kindje niet mocht deelnemen aan de lessen.
4	Het werkboekje vindt gretig aftrek, dat nemen die allochtone kinderen wel mee.
4	De houding van islamitische kinderen ten opzichte van honden is dat ze het hartstikke leuk vinden.
5	Er is geen onderscheid in reacties tussen islamitische kinderen of niet-islamitische kinderen.
5	Ik heb niets gemerkt van de gedachte dat honden onrein zijn tijdens de lessen.
5	Afbeeldingen van honden zijn geen probleem voor islamitische kinderen.
5	De kinderen hadden er geen probleem mee om de hond te borstelen en een brokje te geven.
6	Islamitische kinderen mochten de hond wel aanraken.
6	Ik merk geen verschil in reacties tussen islamitische of niet islamitische kinderen.
6	De kinderen hebben gebrek aan ervaring met honden, dat komt niet door hun cultuur maar doordat de mensen hier in een flat wonen.
7	De kinderen trekken de ouders als het ware naar de speelgoedhond toe en gaan over de hond vertellen.
7	Er zit totaal geen verschil tussen de reacties van islamitische kinderen en autochtone kinderen.
7	Islamitische kinderen mogen het werkboekje mee naar huis en de hond een brokje geven.
8	In principe is het geen probleem om dieren in het algemeen en honden in de school te halen.
Gewenst SSC tijdens: beperkingen bij islamitische kinderen	
1	Er is een beperking om voor te lichten over honden aan islamitische kinderen.
1	Dat wij honden leuk vinden en fantastisch vinden. Die mensen vinden dat niet.
4	In elke klas waar kinderen zijn van streng islamitische afkomst, komt het voor dat ze niet mogen aaien uit geloofsovertuiging.
4	Eigenlijk is alles hetzelfde bij islamitische kinderen als bij autochtone kinderen alleen soms is het fysieke contact uit den boze.
4	Je kunt islamitische ouders niet op andere gedachten brengen.
4	Die mensen komen hier naar Nederland toe en nemen hun eigen cultuur mee. Die cultuur doorbreek je niet door te zeggen 'In Nederland is een hond niet onrein dus je kunt hem rustig aaien'.
4	Je moet mensen in hun waarde laten, als ze iets niet doen, niet willen of durven doen vanwege hun geloofsovertuiging dan moet je het niet doen, anders ga je het opdringen en dat is niet goed.
6	Kinderen zijn sowieso vaak bang voor het onbekende en islamitische kinderen hebben nu eenmaal minder ervaring met honden.
Gewenst SSC tijdens: taalachterstand	
4	Ik merk niks van taalachterstanden bij islamitische kinderen.
4	Islamitische kinderen kunnen alles begrijpen wat er uitgelegd wordt.
5	De taalachterstanden van de kinderen zijn groot.
5	Taalachterstand speelt bij kinderen die naar Nederland verhuisd zijn maar ook bij kinderen die hier geboren zijn.
5	De taalachterstand komt doordat de ouders geen Nederlands spreken en thuis hun eigen taal spreken.
5	In de zomervakantie spreken ze alleen maar hun eigen taal en zijn ze het Nederlands zo weer vergeten, dan kun je na de vakantie weer opnieuw beginnen.
5	Wat Nederlandse kinderen als kleuter meepikken van de ouders, dat moeten zij in de loop der jaren leren en daardoor lopen ze achter

	op het Nederlandse kind.
5	Die taalachterstand halen ze bijna niet meer in.
5	Er zit qua taalachterstand geen verschil tussen de autochtone subgroepen.
6	De extra zorg heeft ook te maken met taalachterstanden.
6	Taalachterstanden komen op onze school net zo goed bij Nederlandse kinderen voor, dat heeft te maken met de situatie, met hoe men woont.
7	Alle ouders praten Nederlands.
7	Op het moment dat er thuis ook maar een van de kinderen goed Nederlands spreekt, gaat de ontwikkeling razendsnel.
8	Er zijn hier veel taalachterstanden.
8	Islamitische kinderen hebben relatief vaker een taalachterstand dan autochtone kinderen.
8	Er is een nultroep gestart waar kinderen op hun derde al terecht kunnen en waar we deze taalachterstanden willen tegengaan.
Gewenst SSC tijdens: betrekken ouders	
1	We nodigen ouders uit als we weten dat er heel veel buitenlandse kinderen in de klas zijn. Zoals in de Schakel hebben we de laatste keer de ouders erbij gehaald.
1	Bij de Veldraker hebben we de ouders er ook bij gehad maar daar was de respons veel minder bij.
1	Op de Schakel, daar zaten 8 of 9 ouders bij, allemaal vrouwen met doekjes om.
3	Het organiseren van een informatieochtend was puur vanwege die zwarte school.
5	Ik heb tijdens het SSC geen reacties van ouders gehad.
6	De ouders hebben er ook zelf bijgezet tijdens de les.
6	De ouders zaten tijdens de les te genieten hoe hun kinderen bezig waren.
8	Wij vinden het belangrijk dat islamitische ouders zich betrokken voelen bij de school.
8	Wij hechten veel waarde aan ouderparticipatie.
8	Op deze manier kan je het belang van Nederlands spreken nog eens benadrukken en het is ook leuk voor de kinderen en de ouders om te zien/ te laten zien wie de klasgenootjes zijn.
Gewenst SSC tijdens: weerstand bij en invloed van ouders	
1	Ik betrek de ouders bij de les door te vragen of ze wilden aaien maar de meesten zeiden 'nee'. Dat kan ik me wel voorstellen want zij mogen die honden niet aaien.
1	Voor de ouders zijn honden onrein, omdat zij naar de moskee gaan.
1	Wanneer ouders aangeven dat het kind bang is, dan ontdek je dus later dat ie helemaal niet bang is en toch heeft gegaaid.
2	De ouders aaien geen honden, dat is nu eenmaal hun geloof en daar zit ik niet mee.
1	Er is geen verschil in weerstand of angst wanneer de ouders erbij zijn.
1	Die ouders rammen nu al echt in van 'niet aaien!'.
1	De kinderen zijn anders wanneer de ouders erbij zijn.
1	Ik denk dat ouders de kinderen onnodig bang maken voor de honden.
2	De kinderen waren drukker toen de ouders bij les aanwezig waren.
2	De kinderen aaiden bijna allemaal waar de ouders bij waren. Op één na die niet mondig genoeg was en één die wel mondig genoeg was om te zeggen: 'ik mag niet'.
2	Dat is er zo ingeprent: 'de hond bijt'.
2	Er zijn geen reacties van de ouders tijdens zo'n les.
3	Het heeft niet alleen te maken met wel of niet onrein, het heeft er ook geweldig mee te maken hoe die ouders omgaan met een kind als er een hond aankomt.
3	Moeders van islamitische kinderen vragen wel of de kinderen een kans hebben om na afloop hun handen te kunnen wassen.
Gewenst SSC tijdens: informatieoverdracht	
1	Het zou bijvoorbeeld heel nuttig zijn als in die tweede les de ouders er bij betrokken worden. Als ik op de Schakel zie hoeveel profijt dat oplevert.
1	Er moet ook informatieoverdracht komen vanuit de islamitische gemeenschap naar de hondenbezitter toe. Waarom ze de hond niet leuk vinden.
1	Honden zijn onrein en dat is ook iets wat dus omgekeerd naar de informatiestroom moet.
5	Voor de jongste groepen zou ik het SSC niet uitgebreider maken.
5	Het SSC zou rekening kunnen houden met jongere kleuters en oudere kleuters in de klas. Dus dat je wat meer diepgang kan geven bij de oudere kleuters.
6	Het is voor kinderen leuk als ze zichzelf kunnen herkennen. Een zwart kindje als plaatje in het werkboekje zou dan goed kunnen.
Huidig SSC na afloop: positieve reacties ouders	
1	Ze leren dat het eigenlijk allemaal wel meevalt en hoe je moet reageren en wat je moet doen als zo'n hond plotseling op het schoolplein verschijnt zonder riem.
1	De ouders zaten achter de kinderen en die hebben gewoon gekeken en die vonden dat allemaal heel positief.
1	De reacties van de ouders zijn allemaal positief.
1	De reacties van de ouders na afloop zijn positief.
1	Ik heb nog nooit iemand gehoord die zei: 'ik zie het nut er niet van in'.
2	Zover ik weet zijn er geen reacties van ouders na afloop van de lessen.
3	Islamitische ouders staan er heel erg open voor vind ik toch wel.
3	Er was tijdens de informatieochtend geen weerstand van de ouders.
4	Ik krijg na afloop geen reacties van ouders.
5	Na afloop van het SSC hebben we een avond gehad en toen heb ik van niemand gehoord dat er iemand geen hond mocht aaien.
5	Ik heb na afloop van het SSC geen positieve of negatieve reacties van ouders gehad.
7	De reacties van ouders zijn positief over het SSC.
7	De ouders vinden het SSC hartstikke leuk.
Huidig SSC na afloop: reacties islamitische ouders	
1	Islamitische ouders zijn qua reacties wat introvert dus die zullen zich niet zo uiten.

2	Er komen weinig reacties van islamitische ouders. Er wordt wel eens gezegd: 'hij mag niet aaien', maar dat is zo weinig.
4	Voor de ouders zijn honden onrein, omdat zij naar de moskee gaan.
6	Ook staan er wel eens Nederlandse ouders met hun hond op school, daar zijn islamitische ouders wel aan gewend.
7	Er zit totaal geen verschil tussen de reacties van islamitische ouders en autochtone ouders.
Huidig SSC na afloop: reacties scholen	
7	Het SSC voldoet aan de verwachtingen.
2	Soms is er een negatieve reactie van de school dat het te uitgebreid of te moeilijk was.
1	Er is geen onderscheid tussen gemengde scholen en niet gemengde scholen m.b.t. tot de reacties van de scholen.
2	Bij de reacties van de scholen is geen onderscheid tussen witte en bijna helemaal zwarte scholen.
Huidig SSC na afloop: contactbehoud scholen	
1	De scholen vragen zelf of we het jaar daarop terug willen komen.
2	Eind november maken wij een rooster waarop staat wanneer de scholen weer bezocht worden en sturen dat rond.
3	De scholen vragen aan mij of ik terug wil komen.
4	Ik heb het SSC op een school in Wezep gegeven, zij hebben gevraagd of ik terug wilde komen.
4	Als je uitgaat van groepen 1 t/m 3 dan zou je die kinderen nog een keertje tegenkomen dus dan moet er wel 4 jaar overheen gaan voordat je weer naar zo'n school terug kan.
4	Ik heb tot nu toe geen contact behouden met de scholen waar ik ben geweest.
7	We worden elk jaar weer benaderd door een brief, ik lever dan de namen in en zo gaat dat dan.
Huidig SSC na afloop: contactbehoud SV en evaluatieformulier	
1	Dingen waar ik door ervaring achter kom dat het beter werkt, evalueer ik door naar de SV.
1	Sommige aanbevelingen worden opgepikt door de SV en andere dingen worden van de tafel geveegd.
2	We krijgen nooit een reactie van de SV, of je het evaluatieformulier nou wel of niet opstuurt.
2	Ik heb aangegeven bij de SV dat bepaalde dingen die in de map staan niet kloppen, maar het staat er weer in.
1	Na elk SSC wordt er een evaluatieformulier ingevuld en opgestuurd.
2	Ik vind de vragen op het evaluatieformulier niet echt duidelijk, niet van toepassing.
2	We hebben het idee dat er niks met de evaluatieformulieren gedaan wordt door de SV.
3	Het evaluatieformulier laat ik niet achter en wordt nooit ingevuld.
4	Het evaluatieformulier is na afloop ingevuld.
5	Het evaluatieformulier wordt volgens mij altijd ingevuld.
6	Het evaluatieformulier wordt altijd ingevuld.
7	Het evaluatieformulier wordt iedere keer ingevuld en opgestuurd.

Bijlage II Samenvatting labels

Samenvatting van de labels
De meeste vrijwilligers onderhouden vaste afspraken met de scholen
De vrijwilligers bezoeken meerdere gemengde scholen. De scholen variëren onderling in mate van gemengdheid.
De klassen bestaan uit kinderen van verschillende nationaliteiten.
Het SSC wordt gegeven in de groepen 1 t/m 4. Het SSC wordt ook geschikt geacht voor oudere kinderen mits hier een andere methodiek op toegepast wordt.
Het aantal islamitische kinderen in de klas varieert van 10% tot 80%.
Er zijn verschillende soorten scholen betrokken bij het SSC.
Iedereen is 'een beetje' bekend met de islamitische cultuur door info uit vrijwilligersmap of uit de media.
Eigen geloofsovertuigingen variëren van geïnterviewden. Niemand is aanhanger van de Islam.
De doelen verschillen per school en vrijwilliger. Respect voor dieren wordt meerdere keren genoemd. Ook omgang met honden door de kans op ontmoeting.
Over het algemeen werven de vrijwilligers de scholen en onderhouden zij op eigen initiatief het contact.
De respons van scholen tijdens werven varieert.
Over het algemeen hebben alle vrijwilligers voorafgaand een kennismakingsgesprek.
Er wordt verschillend omgegaan met de informatie uit de vrijwilligersmap. Elke vrijwilliger geeft eigen interpretatie aan de informatie.
Bijkomende voorbereidingen gebeuren op eigen initiatief (speelgoedhond, informatie-uurtje)
Over het algemeen worden ouders door de scholen ingelicht. In welke mate de ouders betrokken wordt hangt af van de vrijwilliger en desbetreffende docent.
Voorafgaand aan het SSC zijn er geen reacties van ouders.
Publiciteit zou ten goede komen bij het werven van nieuwe scholen.
Een kennismakingsgesprek wordt aanbevolen door een vrijwilliger.
Er wordt aanbevolen om voor klassen met islamitische kinderen voorafgaand aan het SSC extra aandacht te schenken bij het informatie verstrekken naar islamitische ouders.
In de eerste les wordt kringgesprek met de kinderen gehouden. Hiernaast wordt voorlichting gegeven over welzijn, lichaamshouding en aanschaf en worden de aaregels behandeld.
Vrijwilligers hebben ruimte om eigen inbreng te geven aan het programma. Docent geeft aan de opbouw goed te vinden.
Vrijwilligers niet consequent wel/ geen probleem. Een vrijwilliger merkt duidelijk geen verschil en ook de docent heeft geen weerstand gemerkt bij islamitische kinderen.
Praktijkleren is populair bij doelgroep. Vaardigheden worden verkregen uit workshop en (vrijwillige) persoonlijk verdieping. Docent geeft aan niet met cultuur/ geloof te maken heeft.
Vrijwilligers hebben ervaring met weerstand/ angst bij kinderen en geven aan positief kan zijn.
Tegenstrijdige antwoorden met betrekking tot onderscheid in weerstand tussen islamitische kinderen en niet-islamitische kinderen.
Angstige kinderen is volgens vrijwilligers uitzondering of sprake van vooringenomen angst.
Een vrijwilliger geeft aan buitenlandse kinderen over het algemeen banger zijn. Andere vrijwilliger ziet geen verschil en docent geeft aan dat hindoestaanse kinderen vaker banger zijn dan islamitische.
Door twee vrijwilligers wordt geen verschil gemerkt in angst bij islamitische en Nederlandse kinderen.
Over het algemeen aaien alle kinderen de hond.
Twee vrijwilligers zeggen geen verschil te merken tussen cultuur van kinderen die niet willen aaien. Andere vrijwilliger denkt dat islamitische kinderen zich vaker verschuilen achter allergie.
Twee vrijwilligers geven aan dat islamitische kinderen over algemeen de hond mogen aaien. Andere vrijwilliger zegt kind niet altijd te mogen aaien maar is in tegenstrijd met eerder gegeven antwoorden.
Angstige kinderen komen volgens vrijwilligers altijd in verloop van SSC uit de angst. Kinderen die niet kunnen deelnemen aan praktijk krijgen wel theorie mee en leren om te gaan met 'vreemde' honden.
Vrijwilligers en docenten zien vrijwel geen verschil tussen westerse en islamitische kinderen met betrekking tot huidig programma van SSC. De kinderen zijn enthousiast en reageren vrijwel hetzelfde.
Iedereen is van mening geloofsovertuiging te respecteren. Docent geeft aan dat islamitische kinderen door minder ervaring met honden banger kunnen zijn.
Vrijwilligers vinden dat kinderen niet beperkt worden door taalachterstand in het volgen van SSC. De docenten geven aan dat taalachterstanden voorkomen op de school.
Twee vrijwilligers hebben ervaring met betrekken ouders op gemengde school.
Twee vrijwilligers geloven dat ouders een rol spelen in vooringenomen angst bij kinderen. Vrijwilliger geeft aan zinvol te vinden om ouders meer te betrekken.
Vrijwilliger geeft aan nuttig te vinden om informatie vanuit islamitische gemeenschap te krijgen met betrekking tot omgang hond. Docent geeft belang herkenning tijdens les aan en diepgang voor oudere kleuters.
Reacties van ouders zijn positief of blijven uit.
Er wordt door vrijwilliger gedacht dat reacties islamitische ouders uitblijven doordat ze introverter zijn. Docent geeft aan geen verschil te zien in reacties van ouders.
Door vrijwilligers wordt aangegeven geen verschillen te merken in reacties van gemengde scholen in vergelijking met witte scholen.
De vrijwilligers hebben over het algemeen vaste afspraken met scholen en onderhouden deze contacten op eigen initiatief.
Op een vrijwilliger na wordt het evaluatieformulier altijd afgegeven en ingevuld door de school, waarna het naar SV wordt gestuurd.

Bijlage III

Acties binnen de lessen van het SSC

Wat gebeurt er vooraf aan het SSC?
Introduceert SSC Vrijwilliger in klas
Gaat bij bange kinderen zitten
Bespreekt de "huisregels" (vinger opsteken, niet door elkaar heen praten, etc.)
groepsgesprek (ervaringen, functies, uiterlijk, etc.)
Wat gebeurt er tijdens les 1 van het SSC?
Kern
Hoe benader je een hond?
Wat doen jullie nu als je een loslopende of een aangelijnde hond tegenkomt?
Uitleg waarom niet alle honden zomaar benaderd kunnen worden
Regels voor aangelijnde hond benaderen
Regels voor loslopende hond benaderen
Regels wat je doet als een loslopende hond jou benaderd
Hoe aai je een hond?
Vragen aan: ouder/begeleider, eigenaar van hond en hond zelf.
Uitleg hoe je aan de hond vraagt of je hem mag aaien.
Regels voor aaien van een hond (Niet tegen haren in, niet op kop, etc.).
Oefenen van aaien op de handpop
Hoe borstel je een hond?
Regels voor borstelen uitleggen
Oefenen op handpop
(handpop op kleedje voor je leggen)
Hoe ga je om met een hond?
Vindt de hond leuk om geplaagd te worden?
Verzorging van honden. Waar moet je op letten?
Regels bij Spelen en/of stoeien met de hond
Waar slaapt een hond. Regels voor kinderen en slapende honden.
Hoe en hoe vaak laat je een hond uit?
Hoe roep je een hond bij je? Wat doe je als de hond bij je komt?
Oefen met handpop van omgang tussen kind en naderende hond.
Wat eet een hond?
Laat 1 kind waterbak vullen en laat 1 kind de voerbak vullen
Wat eet een hond? Wat drinkt een hond?
Waarom moet je een hond met rust laten als hij eet?
Afsluiting
Afsluiting van de les door vrijwilliger
Mededeling dat volgende keer echte hond meekomt, evt. rondgaan met een foto
Handen wassen en uitleggen wat het belang hiervan is.

Wat gebeurt er tijdens les 2 van het SSC?

Inleiding

Herintroductie handpop

Herhaling huisregels en uitleg waarom deze nodig zijn in kader van de echte hond die komt.

Herhaling les 1 (belangrijke punten naar eigen inzicht van vrijwilliger)

Aankondiging komst van de echte hond. Belang wordt aangegeven van rust voor de hond.

Kern

Introductie hond

Hond ligt/zit aangeliend aan voet bij vrijwilliger. Vrijwilliger stelt hond voor aan klas.

Vrijwilliger aait hond en vraagt hoe je kan zien dat honden het fijn vinden om geaaid te worden

Een paar kinderen komen hond aaien

Vrijwilliger borstelt de hond en legt uit wat er gebeurt.

Een paar kinderen borstelen de hond.

Vrijwilliger vraagt aan kinderen hoe je kan zien of de hond het fijn vindt om geaaid te worden.

Uitleg van vrijwilliger over lichaamstaal van de hond d.m.v. stand van oren en staart.

Herkennen "boze hond". Regels omgaan met "boze hond"

Vrijwilliger geeft brokje aan hond en herhaalt het belang om nu de hond niet te storen

Introductie hondenspeeltjes en hoe kinderen met hondenspeeltjes om mogen gaan.

Oefenen spelen door kind&hond.

Afsluiting

Als hond een leuk trucje kan, is dit een goed moment hiervoor

Kinderen krijgen allemaal gelegenheid om afscheid te nemen van handpop en hond.

Handen wassen en herhalen wat het belang hiervan is

Wat gebeurt er tijdens les 3 van het SSC?

Vooraf

Vrijwilliger informeert bij docent of er kinderen bang zijn voor de hond.

Vrijwilliger informeert naar ervaringen van de kinderen tijdens vorige SSC

Kern

Herhalen van les 1 en les 2 door de kinderen

Vrijwilliger laat zien dat de hond luistert naar commando's d.m.v. verschillende oefeningen

Kinderen mogen een speeltje verstoppen en onder begeleiding met de hond aan de riem lopen

Afsluiting

Vrijwilliger gaat met hond de kring rond en laat kinderen afscheid nemen door de hond te aaien.

Handen wassen

Wat gebeurt er na het SSC?

Evaluatieformulier (bijlage) invullen en opsturen naar SV

Rapportageformulier (bijlage) invullen en opsturen naar SV

Contactbehoud is afhankelijk van de vrijwilliger en/of de school

